

อชฺฐสัณฺหา

ในงานฌาปนกิจศพ

นางสมถวิล ควรสมาคม

ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร

วันอาทิตย์ที่ ๒๒ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๑๑

๖๖๖๖๖๖๖

ในงานฌาปนกิจศพ

นางสมถวิล ครอบสมาคม

ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร

วันอาทิตย์ที่ ๒๒ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๖๖

ChangeFusion

เครือข่ายจิตอาสา
VolunteerSpirit Network

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ชวนพิมพ์

112-116 ถนนบริพัตร อำเภอราชบุรี พระนคร โท 810541

นายชวน ครุสงคราม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2511

คำนำ

เนื่องจาก คุณมณฑา กุลละวณิช อาจารย์มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์ เพื่อนร่วมงานของข้าพเจ้าได้กรุณาให้เกียรติ ขอเรื่อง
จากข้าพเจ้า เพื่อนำไปพิมพ์เป็นอินนันทนาการแก่บรรดาแขกผู้มีเกียรติ
ซึ่งมาในงานประชุมเพลิงศพของนางสมถวิล คุรตมาคม ผู้เป็นมารดา
ซึ่งเป็นประเพณีไทย เป็นการแสดงความกตัญญูแก่ผู้ที่อยู่บังเกิดเกล้า
และเป็นอนุสรณ์แก่ท่านผู้วายชนม์ด้วย ซึ่งข้าพเจ้าก็ได้ยินด้วยเรียบ
เรียงเรื่องให้หนึ่งเรื่อง ซึ่งก็เป็นทราบโดยปริยายอยู่แล้วว่า ผู้ที่ขอเรื่อง
จากข้าพเจ้าเพื่อนำไปเป็นวิทยาทานนั้นก็จะเป็นเรื่องอันใดมิได้ นอกจาก
เรื่องที่เกี่ยวข้องกับกล้วยไม้ ซึ่งเป็นเรื่องที่ข้าพเจ้าถนัดกว่าเรื่องอื่น

ข้าพเจ้าได้มองเห็นประโยชน์ที่ยังเกิดจากเรื่องนี้อยู่หลายด้าน
นอกจากจะเป็นอนุสรณ์แก่ผู้วายชนม์แล้ว งานส่งเสริมในก้านกล้วยไม้
ของประเทศไทย ได้รื้อหน้าไปอย่างน่าพึงพอใจ บัดนี้ประเทศไทยซึ่งแต่
ก่อนเคยเป็นประเทศที่มีแต่การส่งกล้วยไม้ลูกผสมเข้ามาเลี้ยงได้กลายเป็น
เป็นประเทศที่ผลิตกล้วยไม้เป็นสินค้าส่งออกส่งต่างประเทศที่สำคัญประเทศ
หนึ่ง นอกจากนั้นความคิดของข้าพเจ้าแต่เริ่มแรก ในการที่จะใช้พันธุ์
กล้วยไม้ป่าอันเป็นทรัพยากรธรรมชาติของไทย ซึ่งแต่ก่อน ๆ ไม่เคยมี
ผู้ใดเหลียวแล เพื่อนำมาผลิตกล้วยไม้ลูกผสมที่สวยงามส่งจำหน่าย
ต่างประเทศนั้น บัดนี้ก็ปรากฏผลแล้วว่า สิ่งที่ข้าพเจ้าได้พยายามมานั้น
เป็นผลสำเร็จ มีผู้สนใจใช้กล้วยไม้ไทยผสมพันธุ์ผลิตลูกผสมกันอย่าง

กว้างขวาง เช่น กล้วยไม้สกุลเข็ม (Ascocentrum) กล้วยไม้สกุลช้าง (Rhynchostylis) เป็นต้น ข้าพเจ้าคิดว่า ในบรรดากล้วยไม้ไทยที่สวยงามนั้น กล้วยไม้สกุลกุหลาบ (Aerides) ก็จัดว่าเป็นอีกสกุลหนึ่งซึ่งมีอนาคตแจ่มใส ในการที่จะร่วมโครงการผสมพันธุ์ เพื่อผลิตกล้วยไม้ลูกผสมที่สวยงามเพื่อส่งเป็นสินค้าออกในอนาคต และประเทศไทยก็เป็นแหล่งกำเนิดของกล้วยไม้ในสกุลเอื้องกุหลาบหลายชนิด ซึ่งล้วนเป็นชนิดที่มีความงามเด่นและมีคุณค่าทางพืชกรรมทั้งสิ้น จึงได้เรียบเรียงเรื่องกล้วยไม้สกุลกุหลาบขึ้นเพื่อเผยแพร่ความรู้ ถ้าหากเรื่องนี้เป็นประโยชน์แก่สังคมและยังเกิดผลดีในอนาคต ข้าพเจ้าขออุทิศกุศลทานนี้ให้ท่านผู้วายชนม์ด้วย เทอญ.

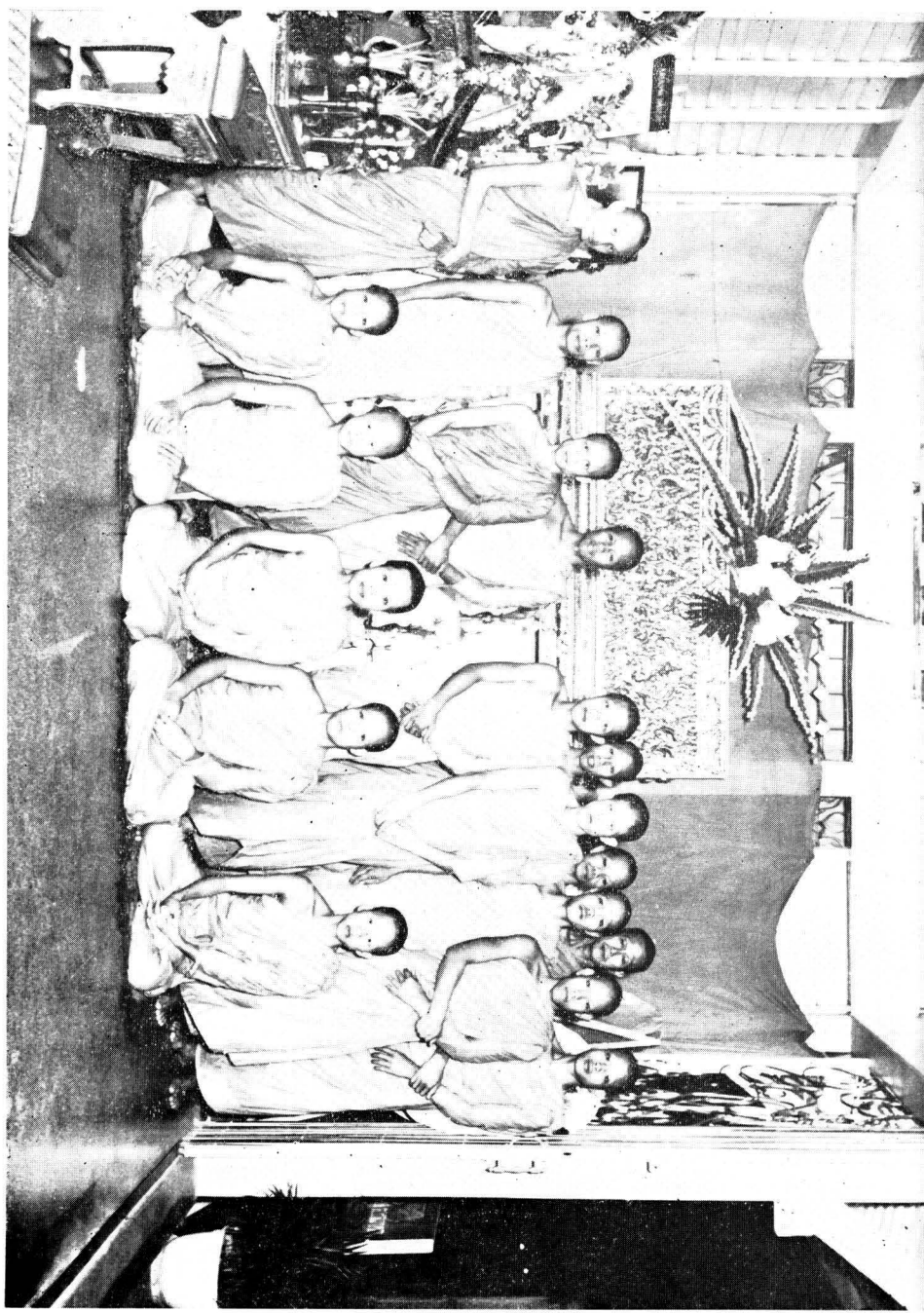
ระพี สาคริก

สมถวิล วรรณสุมาคม

ชาตะ ๑๓ ตุลาคม ๒๔๕๔

มรณะ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๑๑

พระภิกษุจากวัดพระศรีมหาธาตุทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระพร

ลูกหลาน และญาติมาร่วมในงานบำเพ็ญศล ณ วัดโสมนัสวิหาร

ประวัติและคำไว้อาลัย

คุณแม่เป็นบุตรสาวคนที่ ๓ ของ นายทิดด้ และนางสาย กิจจินดา ชาวบางปะอิน จังหวัดอยุธยา ได้สมรสกับนายถนอม ควรสมาคม มีบุตรธิดาด้วยกันทั้งหมด ๕ คน คุณแม่เริ่มรู้สึกตัวว่า ไม่สบายและมารักษาตัวในกรุงเทพฯ ซึ่งผลปรากฏว่าเป็นมะเร็งที่ มดลูก ได้ทำการรักษาตัวอยู่ประมาณ ๑ ปีเต็ม ในระยะสุดท้ายได้ ทำการผ่าตัดถึงสองครั้ง แต่ไม่ได้ช่วยให้อาการดีขึ้น ในที่สุดได้ถึง แก่กรรม เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๑๑ ณ โรงพยาบาลหญิง สิริอายุ ได้ ๕๗ ปี

การจากไปของคุณแม่ทำความเศร้าโศกเสียใจอย่างยิ่งแก่ลูกๆ เพราะในชีวิตของคุณแม่ การที่จะเลี้ยงดูลูกถึงแก่คนให้มีชีวิตออก ทุนใหญ่ขึ้นมาได้ทุกวันนี้ นับว่าเป็นภาระและงานที่ยากลำบาก และ ต้องใช้ความอดทนและเสียสละอย่างเหลือเกิน คุณแม่ได้ผ่านงานหนัก และความรับผิดชอบต่อครอบครัวมาอย่างมาก คุณแม่ได้พยายามให้ การศึกษาแก่ลูกทุกคนทั้งทางตรงและทางอ้อม เริ่มตั้งแต่เด็ก ๆ ก่อน เข้าโรงเรียน ต้องหัดอ่านหนังสือกับคุณแม่ และคุณแม่ยังเป็นนักเล่านิทานที่ทำให้ลูก ๆ ตื่นใจ นับตั้งแต่ พระอภัยมณี ชุนช้างชุนแผน รามเกียรติ์ สามก๊ก ฯลฯ จนกระทั่งผู้ชนะสิบทิศ ลูกยังจำได้ว่าเริ่มหัด

อ่านหนังสือพิมพ์และหนังสืออ่านเล่นมาตั้งแต่อยู่ชั้นประถมหนึ่ง เพราะ
ความที่บิดาโง่โง่านของคุณแม่ จนกระทั่งคอยฟังเล่าไม่ไหว ต้องหา
หนังสืออ่านเอาเอง เป็นการเพาะนิสัยรักอ่านหนังสือโดยไม่รู้ตัว
ในเวลาที่ลูกได้เรียนหนังสือชั้นสูงขึ้นมา ยิ่งระลึกถึงบุญคุณของคุณแม่
ในเรื่องนี้ เพราะว่านิสัยรักการอ่านหนังสือช่วยให้เรียนและอ่าน
หนังสือหรือตำราต่าง ๆ ได้อย่างสบาย ไม่มีความลำบากใจหรือรู้สึก
ยากแม้แต่น้อย นอกจากนั้นในระยะสงครามซึ่งครอบครัวใหญ่ ๆ อย่าง
ที่บ้านนับว่าต้องเผชิญกับปัญหาหลายประการ หลายด้าน เพราะคุณพ่อ
ต้องโยกย้ายไปปฏิบัติราชการตามจังหวัดและอำเภอต่าง ๆ ในภาคเหนือ
คุณแม่ได้เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้พวกลูก ๆ ได้รอดพ้นจากภาวะขาดแคลน
โดยการทำสวนครัว เลี้ยงสัตว์ด้วยตนเอง ซึ่งเริ่มต้นจากให้มีผลผลิต
พอใช้ในบ้าน จนกระทั่งสามารถขายทำรายได้ นับตั้งแต่นั้นมาคุณแม่
ได้เริ่มและปลูกฝังนิสัยรักการเกษตรให้แก่สมาชิกในบ้าน การทำ
สวนครัวและปลูกต้นไม้ เป็นทั้งงานอดิเรกและงานที่แท้จริงของคุณแม่
ไม่ว่าจะไปอยู่ที่ไหน คุณแม่มีความสุขกับการปลูกต้นไม้ แม้แต่กระทั่ง
ระยะที่ป่วยซึ่งไม่สามารถจะทำงานหนักได้ คุณแม่ก็หาโอกาสพรวนดิน
ปลูกต้นไม้อยู่เรื่อย ๆ และสนใจรายการกล้วยไม้ของอาจารย์ระพี
สาคริก ทางโทรทัศน์เป็นพิเศษ ขนาดที่ไม่ค่อยสบาย ทุกวันเสาร์ที่มี
รายการจะต้องคอยติดตามเสมอ ไม่ยอมพลาดเลย ถึงแม้ว่าไม่เคยปลูก
และสนใจมาก่อน แต่ก็มีความศรัทธาและเลื่อมใสในผลงานของอาจารย์
ระพีมาก พวกลูก ๆ จึงถือว่าการที่ได้มีโอกาสพิมพ์หนังสืออนุสรณ์ อัน

มีค่าเกี่ยวกับเรื่องกล้วยไม้สกุลกุหลายครั้งนี้ออกเผยแพร่เป็นกุศลวิทยา-
ทาน คงทำให้คุณแม่มีความสุข และขอให้มีอิทธิพลพื้นฐานด้วยอำนาจ
กุศลครั้งนี้ จงเป็นปัจจัยกัลปนาถให้คุณแม่ประสบแต่ความสุขความเจริญผล
เสวยสุขสมบัติในสุคติสัมปรายภพทุกประการเทอญ.

จากลูกทุกคน

พระประจำตัวเรา

นายธงชัย ควรสมาคม มาปรารภถึงอุบาสิกาสถาวิไล ควรสมาคม ผู้มารดา ซึ่งวายชนม์ไปแล้ว เห็นเป็นโอกาสที่จะจัดการปลงศพมารดาตามประเพณีนิยม จึงกำหนดงานประชุมเพลิงวันอาทิตย์ที่ 22 กันยายน 2511 ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร

ในงานปลงศพนั้น จะพิมพ์หนังสืออนุสรณ์เป็นธรรมวิद्याทาน อุทิศส่วนกุศลไปถวายคุณุณคุณุณของมารดา ผู้เป็นเจ้าพระคุณของตน และขอคำไว้อาลัยรวมพิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์นั้นด้วย ข้าพเจ้าจึงเขียนเรื่อง “พระประจำตัวเรา” มอบให้ตามความประสงค์

ความจริงที่ซุกซ่อนจากความจริง คำว่า “พ่อ” และคำว่า “แม่” นั้น เป็นคำศักดิ์สิทธิ์และเป็นคำที่ถูกรู้จักก่อนคำอื่น ลูกทุกคนย่อมถือคำว่า “พ่อ” และคำว่า “แม่” เป็นขวัญใจ เป็นร่มโพธิ์ เป็นร่มไฉไล ลูกแต่ละคนพอเห็นพ่อแม่มา รู้สึกปลื้มใจเป็นอย่างยิ่ง ต่างเปล่งอุทานด้วยความชื่นใจว่าพ่อแม่มาแล้ว แม่มาแล้ว แม้พ่อแม่เมื่อไฉนเสียลูกเรียกว่าพ่อว่าแม่แล้ว ก็เกิดโสมนัสด้วยเมตตากรุณาในลูก ซึ่งทำให้ใจเป็นสุขยิ่งนักในขณะนั้น

ดังนั้น พ่อแม่จึงถือว่าพระประจำตัวของลูกมาแต่วันเกิด และลูกแต่ละคนจึงมีพระประจำตัวคอยเฝ้าคุ้มครองชีวิตของตนอยู่ 2 องค์

พระองค์หนึ่งคือพ่อ พระองค์ที่สองคือแม่ พระองค์สององค์นี้ดำรง
ตำแหน่งคุ้มครองลูกอยู่ 4 ตำแหน่ง คือ

1. ตำแหน่งพระพรหม พ่อแม่มีพรหมธรรมประจำใจปลูก
ความรักในลูกเสมอด้วยชีวิตของตน ทำหน้าที่ปรนเปรอเลี้ยงลูกมา
ด้วยเมตตา ช่วยกันรักษาในยามลูกเจ็บไข้ไ้ความทุกข์ ให้มีความสุข
สำราญด้วยกรุณาสงสาร พลอยยินดีว่าเรืงต่อลูกด้วยมุทิตา ในเมื่อลูก
หายเจ็บและไ้ลาภผล หรือสำเร็จศิลปวิทยา วางใจเฉยไ้ด้วยอุเบกขา
ในเมื่อลูกทั้งเ็นองตัวไ้หรือมีสุขสมบุญ ไม่ต้องวิตกวิจารหังใย นี้
ชื่อว่าท่านเป็นพระประจำตัวของลูก ในตำแหน่งพระพรหม

2. ตำแหน่งพระบุรพเทพ พ่อแม่เป็นเทวดาองค์แรกของลูก
ประพฤติเทวธรรมในลูกก่อนกว่าใคร ๆ ด้วยทำหน้าที่เลี้ยงดูแลรักษาลูก
ให้เห็นโลกนั้ก่อน คุ้มครองลูกก่อน เป็นนายประกันลูกก่อน และเป็น
ผู้ทำอุปการะแก่ลูกก่อน ซึ่งลูกควรสักการะเคารพบูชาท่าน ก่อนกว่า
เทวดาเหล่าอื่น นี้ชื่อว่าท่านเป็นพระประจำตัวของลูก ในตำแหน่งพระ
บุรพเทพ

3. ตำแหน่งพระบุรพาจารย์ พ่อแม่เป็นอาจารย์ต้น เป็นครู
คนแรกของลูก ทำหน้าที่สั่งสอนและสังเคราะห์ลูก ก่อนกว่าอาจารย์
หรือครูอื่น ๆ ด้วยคอยห้ามลูกไม่ให้ทำความชั่ว คอยแนะนำลูกให้ตั้ง
อยู่ในความดี ช่วยไ้ลูกไ้ศึกษาศิลปวิทยา ฝึกหัดคุ้ครองที่สมควรไ้
และแบ่งทรัพย์สินไ้ ในสมัยนี้ชื่อว่าท่านเป็นพระประจำตัวของลูก ใน
ตำแหน่งพระบุรพาจารย์

4. ตำแหน่งพระอาหุไนยบุคคล พ่อแม่เป็นผู้ทำอุปการะมาก
แก่ลูก เป็นทิศเบื้องหน้าของลูก เป็นพระเดชพระคุณของลูก เป็นก้อน
บุญก้อนคุณของลูก เป็นผู้ควรรับของค่านับและนมัสการของลูก เพราะ
ท่านเป็นผู้มีบุญมีคุณแก่ลูกมาก ควรที่ลูกจะสักการะเคารพบูชาท่าน
ด้วยของค่านับและนมัสการนั้นเป็นอย่างยิ่ง นี่ชื่อว่าท่านเป็นพระประจำ
ตัวของลูก ในตำแหน่งพระอาหุไนยบุคคล

พระประจำตัวของลูก ๒ องค์นี้ นับว่าเป็นเจ้าบุญนายคุณสำคัญ
ที่สุดไม่มีเจ้าบุญนายคุณอื่นใดจะยิ่งกว่า เพราะท่านเป็นเณรนาบุญใน
การปรนนิบัติของลูกเป็นที่ยิ่ง เมื่อลูกปฏิบัติชอบในท่านให้สมควรแก่
กาลเทศะแล้ว ย่อมมีคุณอนันต์ ถ้าปฏิบัติผิดในท่านแล้ว ก็จะมีโทษ
อย่างมหันต์ สุภานิตของนักปราชญ์ที่ปรารภถึงคุณของท่านนั้น ย่อมมี
ปรากฏอยู่ในวรรณคดี และในอาคตสถานอื่นอีกเป็นอันมาก เช่นว่า

“คุณแม่เท่าภูเขาเกล้า คุณพ่อเท่าฟ้ากับแผ่นดิน คำของพระ
คำของพระมหากษัตริย์ และคำของพ่อแม่ ใครลบหลู่ก็เป็นคน
อกตัญญู ลูกผู้รักคุณของท่านนั้น ย่อมเป็นลูกหมั่นทอสัตย์ คน
ใดไม่รู้รักเคารพนับถือสัตย์ต่อท่าน ยกตนขึ้นข่มขู่ทิ่มนโมยตีและ
พูดคำกวนใจต่อท่าน คนนั้นคือกากมุนย์ มิใช่คนที่มีความรู้สึกเป็น
มนุษย์เลย นับเป็นคนชาติอกตัญญูแท้

“จงนึกถึงอ้อมแขนที่โอบตัวเราเมื่อเล็ก ๆ จงนึกถึงมือที่แกว่ง
ไกวเปล จงนึกถึงร่างที่อดทนหลับขี้ตานอนเมื่อเราไม่สบาย จงนึกถึงผู้
ร้องไห้เมื่อเราป่วยหนัก และจงนึกอีกทีว่า เราได้ทำอะไรไว้บ้าง ที่พอ

จะเป็นเครื่องสันของคู่ของท่าน เขาเออะ เพียงแต่ประพฤติตนให้เป็นคนดี
เท่านั้น ก็จะทำให้ท่านปลายปลีมีแข็งกว่าสิ่งอื่น

“๑ คุณแม่หนาหนักเพิง	พสุธา
คุณปิตรดุอา-	กาศกว้าง
คุณพี่ฟางศิขรา	เมรุมาศ
คุณพระอาจารย์อ้าย	อาจสูสาคร.

๑ พ่อตายคือนัตรกัน	หายหัก
แม่ดับดูจรจักร	จากด้วย
ลูกตายบ่าวรัก	แรงว่า
เมียมิ่งตายวายม้วย	มีอคลุ่มแดนไทร.

๑ กตัญญูมีปลื้ม	คุณคน
ทำตอบสมแก้ตน	ไปเว้น
บุญช่วยเพิ่มเสริมผล	สุขยิ่ง จริงแฮ
ผองทุกข์โทษหลักเร้น	พ่ายแพ้มลายสูญ.

๑ เป็นวายุพัดต้อง	ตนสบาย
เป็นอุทกชะโลมกาย	สร้างเสริม
เป็นร่มพฤษยาหาย	ระโหยหอบ
เป็นพระเดชปกเกล้า	ยิ่งร้อยพันทวี.

๑ ร่มไม้เย็นพักผ่อนหายร้อนอาตม์
ร่มเงาญาติเย็นสบายหายเจ็บเหงา
ร่มพ่อแม่เย็นสุขทุกข์บางเบา
เกิดเป็นเกล้าเกล้าคลุกอยู่ทุกยาม.

๑ ร่มอาจารย์กันเขลาเกิดเขาวกล้า
ร่มราชากันศัตรูให้รู้ขาม
ร่มพระพุทธกันร้อนผ่อนลูกหลาน
ให้โลกสามเป็นชนกว่าอื่นใด.”

สุภาษิตทั้งนี้มีความสำคัญเพียงไร โปรดช่วยกันพิจารณา
โดยรอบคอบ เพราะท่านว่า “สุภาษิตอันจับใจนี้ ไม่ล่วงเข้าไปใต้คอก
ของทุรชน เหมือนน้ำอมฤตไม่ล่วงเข้าไปใต้คอกของราชูส่วนสาธุชน
คนก็ย่อมทรงสุภาษิตนั้นไว้กับหฤทัย เหมือนพระนารายณ์ทรงไว้ ซึ่ง
รัตนธำนิปราคาจากมลทินอย่างยิ่ง.”

ทวยอำนาจกุศลผลบุญ อันพึงบังเกิดมีแต่ธรรมวิद्याทาน และ
การกุศลทักษิณานอก ที่คณะเจ้าภาพพร้อมด้วยญาติมิตร ได้ร่วม
กันบำเพ็ญบุญกุศลมาค้ำชูฐานทั้งนี้ จึงสำเร็จเป็นพลวขัยจัญญ์ปลกัมภ
อำนวยอิฐวิบูลมบุญผล แก่อุบาสิกาสัมภวิส ควรสมาคม ผู้วาชสนม
ไปแล้วนั้น โดยควรแก่คติวิสัยในสัมปราชภพ จงทุกประการ เทอญ.

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์

วัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน พระนคร

22 กันยายน 2512

กล้วยไม้สกุลกุหลาบ

(AERIDES)

กล้วยไม้สกุลแอริคีส (Aerides) ซึ่งภาษาไทยนิยมเรียกกันว่า
สกุลเอื้องกุหลาบนั้นนักพฤกษศาสตร์ชาวปอร์ตุเกศ ชื่อ Loureiro เป็นผู้
พบ และได้พิมพ์คำบรรยายลักษณะไว้ในหนังสือ *Flora Cochinchinensis*
ในปี ค.ศ. 1790 และยังได้รายงานไว้ว่า ได้ค้นพบประมาณ 50 ชนิด
ซึ่งมีแหล่งกำเนิดอยู่ในอาณาบริเวณประเทศต่าง ๆ ในตะวันออกไกล
รวมทั้งอินเดียนด้วย ชื่อสกุล Aerides มาจากภาษากรีก ซึ่งแปลว่า air
plants

กล้วยไม้สกุลกุหลาบนี้ เป็นกล้วยไม้ประเภทโมโนโพเคียล
(monopodial) หรือที่จัดอยู่ในประเภทซึ่งมีลักษณะและอุปนิสัยในการ
เจริญเติบโตและทรงต้นแบบเดียวกันกับกล้วยไม้สกุลแวนด้า (vanda-
ceous) อีกสกุลหนึ่ง กล้วยไม้สกุลนี้มีขนาดต้นและดอกกระต๊าก กาม
น่ารัก และยังสามารถเลี้ยงให้เจริญงอกงามได้ง่ายในสภาพของสิ่ง
แวดล้อมในดินต่างๆ ของประเทศไทยอย่างกว้างขวาง ในบรรดากล้วยไม้
ประเภทโมโนโพเคียลสกุลต่างๆ ด้วยกันแล้ว กล้วยไม้สกุลกุหลาบเป็น
สกุลหนึ่งที่สามารถสังเกตและรู้จักได้ง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งลักษณะ

เก๋อยคอก (spur) ซึ่งมักจะเรียวแหลม หรือปลายงอนมาทางด้านหน้า
ของคอก

ลักษณะโดยทั่วไป คือ เป็นกล้วยไม้ที่มีรากอากาศ ลำต้นมี
ลักษณะแข็ง บางชนิดมีลำต้นสั้น แต่มีใบยาวห้อย เช่น หนวดพราหมณ์
(*Aerides mitratum* RCHB. F.) บางชนิดลำต้นยาว บิดหรือโค้งงอ
หรืออาจแตกแขนงต้นออกไปเป็นหลายยอด จนกระทั่งเกิดเป็นกอใหญ่
ช่อกอรูปทรงกระบอกงามน่าดู มีทั้งชนิดซึ่งมีช่อดัง (erect) และชนิด
ที่มีช่อโค้ง หรือห้อย (drooping or pendulous) คอกมีเก๋อยคอก (spur)
ซึ่งเกิดจากโคนปากใบบรรจบกับฐานของเส้าเกสร (columnfoot) มีหลาย
ชนิด ซึ่งมีเก๋อยคอกลักษณะโค้งงอนคล้ายเขาวัว เมื่อผ่าเก๋อยคอกตาม
ยาวเปิดออกเป็นสองซีก จะพบว่าภายในเป็นโพรงและมีส่วนนูนหรือมีปุ่ม
นอกจากนั้นที่บริเวณเก๋อยคอกของบางชนิด ยังมีส่วนซึ่งมีลักษณะคล้าย
บานพับ (hinge) จึงทำให้ระหว่างแผ่นปากกับฐานเส้าเกสร สามารถ
ดึงให้อ้าออกได้ ใบ มีทั้งชนิดที่มีใบกลมและเรียวยาว เช่น *Aerides*
mitratum RCHB. F., *Aerides vandarum* และ *Aerides cylindricum*
และชนิดที่มีใบแบนอีกหลายชนิด กลีบคอกบานผึ่งผาย โดยทั่วไปแล้ว
กลีบนอกคู่ล่าง (lateral sepals) มักจะค่อนข้างใหญ่กว่ากลีบอื่นเล็กน้อย
เส้าเกสรสั้น แต่มีฐานใหญ่และเรียวยาวลงไปยังเก๋อยคอก เกสรตัวผู้
มีหนึ่งคู่ ติดอยู่กับก้านซึ่งเรียวแต่เหนียว กล้วยไม้สกุลนี้มีการกระจาย
พันธุ์ตามธรรมชาติ อยู่ในบริเวณตะวันออกเฉียงใต้ของทวีปเอเชีย ใน
เขตร้อนหรือกึ่งร้อน ตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลขึ้นไปถึงระดับความสูงจาก
น้ำทะเลหลายร้อยเมตร ตั้งแต่บริเวณใกล้เส้นศูนย์สูตรขึ้นไปจนถึง

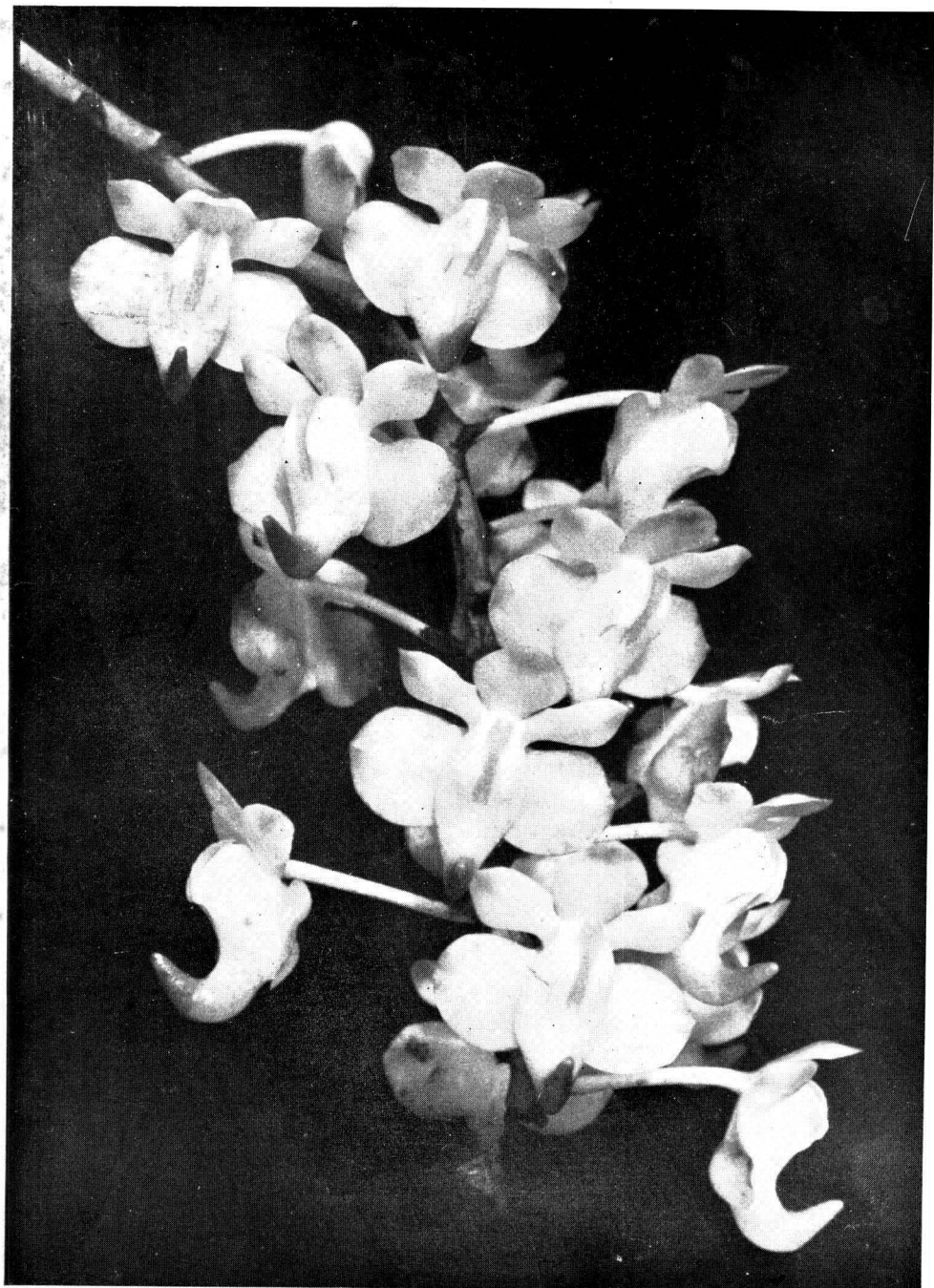
ถึงเส้นแวง 20 องศา ประเทศซึ่งพบกกล้วยไม้ป่าชนิดต่าง ๆ ในสกุลนี้ ได้แก่ประเทศอินเดีย พม่า ไทย ประเทศจีนตอนใต้ อินโดจีน มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และญี่ปุ่น ปรากฏว่าที่ได้มีการค้นพบแล้วตามธรรมชาตินั้น มีไม่ต่ำกว่า 40 ชนิด แต่จะขอกล่าวถึงชนิดที่พบในป่าของประเทศไทย ซึ่งมีประมาณ ชนิด กับชนิดอื่นๆ อีกบางชนิดที่มีในป่าประเทศใกล้เคียง และมีคุณลักษณะที่น่าสนใจ

กล้วยไม้สกุลกุหลาบนี้ นอกจากจะเป็นกล้วยไม้ที่เลี้ยงง่ายและงามน่ารักแล้ว ยังเป็นที่ทราบกันเป็นอย่างดีแล้วว่า มีคุณค่าในด้านการผสมพันธุ์ ทั้งที่ผสมภายในสกุล และผสมข้ามสกุลกับกล้วยไม้ชนิดต่าง ๆ ในสกุลอื่นๆ ที่อยู่ในประเทศโมโนโพอ์ใกล้เคียงด้วยกัน จะขอยกตัวอย่างลูกผสมที่ผสมระหว่างชนิดภายในสกุลเดียวกัน เช่น *Aerides Hermon Slade* (เฮอว์มันน์ สเลด) ซึ่งเป็นลูกผสมระหว่าง *Aerides lawrenceae* (กุหลาบกระเป๋ายี่ดฟิลิปปินส์) ผสมกับ *Aerides fieldingii* เลี้ยงง่าย ออกดอกง่าย และออกดอกมาก เป็นที่นิยมแพร่หลายอยู่ในสหรัฐอเมริกาจนทุกวันนี้ ลูกผสมข้ามสกุลระหว่างกล้วยไม้สกุลกุหลาบกับกล้วยไม้สกุลแวนด้า คู่แรกนั้น Sir Jeremiah Colman เป็นผู้ผสม และจดทะเบียนตั้งชื่อ เมื่อปี ค.ศ. 1918 โดยการผสมระหว่าง *Aerides vandarum* กับ *Vanda teres* จดทะเบียนตั้งชื่อว่า *Aeridovanda Mundyi* และนอกจากนั้นต่อมาจนถึงปัจจุบันก็ได้มีการจดทะเบียนตั้งชื่อลูกผสมข้ามสกุลระหว่าง แอริเดสกับแวนด้า อีกหลายคู่ผสม นอกจากนั้นยังได้มีการใช้กล้วยไม้สกุลกุหลาบชนิดต่างๆ ผสมข้ามสกุล กับ สกุลช้าง สกุลแรนแนนเธอร่า สกุลอะแรคนิส สกุลเข็ม ฯลฯ อีกเป็นจำนวนมาก

ซึ่งแสดงว่ากล้วยไม้หลายชนิดในสกุลนี้มีความสำคัญทางพืชกรรมในหลาย ๆ ด้าน

ประเทศไทยเป็นแหล่งกำเนิดแหล่งใหญ่แหล่งหนึ่งของกล้วยไม้สกุลกุหลาบหลายชนิดมีอยู่ทั่วไปในป่าภาคต่างๆ ของประเทศ ดอกของกล้วยไม้เหล่านี้ อยู่ในระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนมิถุนายน หรือกรกฎาคม ซึ่งเป็นฤดูร้อนต่อต้นฤดูฝน และเป็นฤดูที่ผ่านพ้นจากวันสั้นเข้าสู่วันยาว สำหรับสภาพสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติของประเทศไทย ไม่ว่าในภาคใด ๆ นับว่าอำนวยให้แก่การเจริญงอกงามของกล้วยไม้เอื้องกุหลาบหลายชนิด โดยไม่จำเป็นต้องเอาใจใส่เป็นพิเศษ นอกจากนั้นยังเป็นพันธุ์กล้วยไม้ป่าที่หาได้ไม่ยากนัก

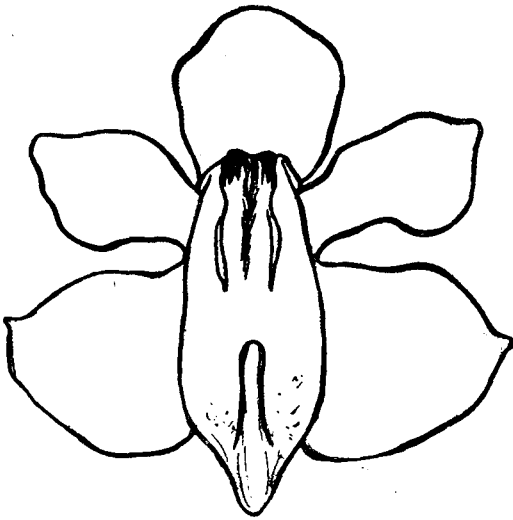
Aerides odoratum LOUR. (แอริดีส ออโดราตัม) “กุหลาบกระเป๋ายักษ์” การตั้งชื่อภาษาไทยสำหรับเอื้องกุหลาบกระเป๋ายักษ์นี้ ยังอยู่อย่างชัดแจ้งว่า มาจากลักษณะของปากหรือขางที่เรียกว่ากระเป๋ายักษ์มีลักษณะปึกคลุมเส้าเกสรไว้ เอื้องกุหลาบชนิดนี้มีเกสรดอกค่อนข้างเรียวและปลายโค้งยื่นออกมาทางด้านหน้า แต่ไม่หักเป็นมุมอย่างกุหลาบกระเป๋ายักษ์ เป็นเอื้องกุหลาบที่มีลักษณะซึ่งน่าสนใจอยู่หลายอย่าง ซึ่งทำให้คิดว่าน่าจะมียู่ตามธรรมชาติมากกว่าหนึ่งพันธุ์ขึ้นไป ในการวิจัยทาง cytogenetic โดย เฮช คามิโมโตะ, ระบุ สาคุริก และ สมเพียร เกียวตระกูล ก็ได้ปรากฏว่า กุหลาบกระเป๋ายักษ์ที่พบในป่าประเทศไทยนั้น มีทั้งที่เป็นพันธุ์ธรรมดา (diploid) มีจำนวนโครโมโซม

ช
เอื้องกุหลาบกระเผ่าปัด

$2n = 38$

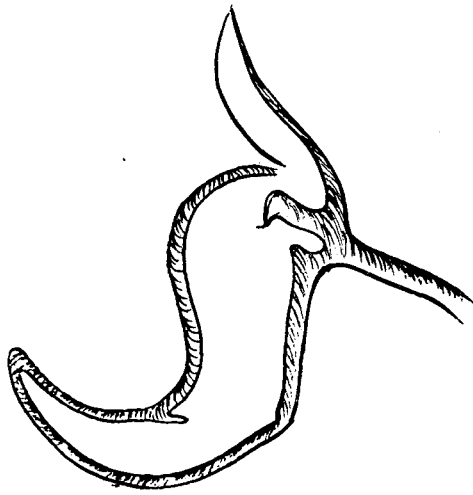
Aerides odoratum LOUR.

ภาพด้านหน้าของดอกเอื้องกุหลาบกระเป๋าบิด

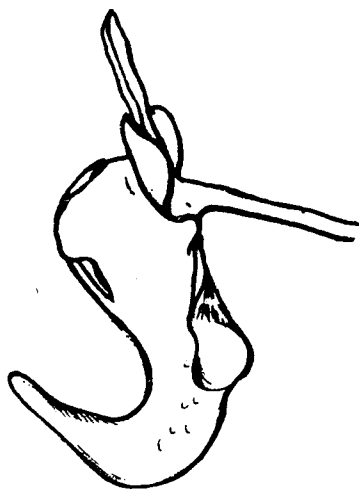
$2n = 38$ และพันธุ์ที่เป็นเตตราพลอยด์ (tetraploid) มีจำนวนโครโมโซมใน somatic cell $2x = 76$

พันธุ์ธรรมชาติ ทรงต้นค่อนข้างโปร่ง ลำต้นบึก หรือโค้งลงแต่ยอดงอนขึ้น หากต้นยาวห้อยอยู่ตามกิ่งไม้ หรือห้อยลงมาจากข้างๆ ภาชนะปลูก ยอดทรงงอนขึ้นเช่นเดียวกัน ต้นที่เจริญเติบโตและยาวพอสมควร มักจะแตกหน่อหรือแขนงต้นออกจากข้างๆ ของลำต้นได้ง่าย ดังนั้น ต้นที่มีขนาดใหญ่หรือมีอายุพอสมควร จึงมักปรากฏว่ามีหลายยอด ใบมีลักษณะแบนและยาว บึก และริมใบเป็นคลื่นเล็กน้อย ใบกว้างประมาณ 2.5 ซม. ยาวประมาณ 20 ถึง 30 ซม. ปลายใบมีแฉก ปลายมนไม่เท่ากัน แต่แฉกปลายใบอาจเห็นได้ไม่ชัดเจน ขางต้นก็ไม่อาจสังเกตเห็นได้ นอกจากปลายใบมีส่วนมนสองข้างไม่เท่ากัน ช่อดอกยาวได้ถึง 45 ซม. มีดอกประมาณช่อละ 8 ถึง 25 ดอก ก้านช่อส่วนที่ไม่

ภาพหน้าตัดด้านข้างของดอกเอื้องกุหลาบกระเป๋าน้ำ

มีคอก (scape) ยาวประมาณ 12 ซม. ถึง 20 ซม. หรือประมาณ 5 ใน 12 ส่วนของความยาวของช่อดอกทั้งหมด ช่อดอกรูปทรงกระบอก โค้ง ห้อยลง แต่ก้านช่อดอกแข็งพอสมควร ปลอกที่โคนก้านคอกแต่ละคอกยาวประมาณ 5 มม. ดอกเว้นระยะกันพองาม ก้านคอกของแต่ละคอกยาวประมาณ 2.5 ถึง 3.0 ซม. สีส้มม่วงอ่อนๆ ดอกมีความกว้างประมาณ 3 ซม. และสูง 3.5 ซม. กลีบนอกบนกว้าง 0.9 ซม. ยาว 1.2 ซม. กลีบในกว้าง 0.8 ซม. ยาว 1.4 ซม. ส่วนกลีบนอกล่างกว้างกว่า กลีบนอกบน และกลีบในมาก คือ กว้าง 1.4 ซม. และยาว 1.2 ซม. หรือกว้างมากกว่ายาว และเมื่อดอกบานเต็มทีกลีบนอกล่างมักจะลุ้ไปข้างหลังเล็กน้อย กลีบนอกล่างนี้มีโคนเชื่อมติดอยู่กับฐานของเส้าเกสร ซึ่งยาวลงมาถึงรอยพักระหว่างเกสรดอก ปลายแผ่นปากแหลม แต่ถ้าพิจารณาให้ดีจะเห็นได้ว่า ตรงปลายแหลมนั้นมีแฉกเล็กๆ

ภาพด้านข้างของดอกเอื้องกุหลาบกระเป๋าบิด

สองแฉก ปลายแผ่นปากนั้นมีสีม่วงแดง หูปากทั้งสองข้างยาวแต่ปลาย
 คัดและมน ก้านในมีจุดสีม่วงแดงประปราย หูปากทั้งสองข้างจะยาวมา
 รรทกับปลายแผ่นปากทั้งสองข้าง และหุ้มเส้าเกสรไว้ เกือบดอกยาวเลย
 ส่วนล่างของกลีบนอกกลางลงไปอีก และโค้งงอออกทางก้านหน้าของ
 ดอก ก้านในของเกือบดอกมีน้ำใสและเหนียวคล้ายน้ำเชื่อม และมี
 รสหวานเล็กน้อย สีของดอกโดยทั่วไปมีพื้นสีขาว กลีบค่อนข้างหนา
 และแข็ง ผิวเป็นมันคล้ายเทียนไข ปลายกลีบทุกกลีบมีแต้มสีม่วงแดง
 ปลายปากที่แหลมและงอนขึ้นปิดเส้าเกสรนั้นมีสีม่วงแดงเข้มกว่าปลาย
 กลีบ ปลายเกือบดอกมีสีอมเขียว และอาจมีจุดสีม่วงแดงเห็นได้ไม่สู้
 ชัดเจนนัก ดอกมีกลิ่นหอม แผลงอยู่ชอยหอม เนื่องจากมีกลิ่นหอมและ
 มีน้ำหวานมาก ดังนั้นจึงปรากฏว่าบานได้ไม่นานดอกก็ระเหี่ยวและเกิด
 เป็นฝักเป็นส่วนมาก เนื่องจากแผลงอยู่ผสมเกสรให้โดยยังเอิญ ในระ-
 หว่างที่กูดน้ำหวานจากดอก ถ้าแผลงไม่รบกวน ดอกอาจบานทนได้กว่า ๒

สปีดท์ แหล่งกำเนิดของกุหลาบกระเป๋ายี่สิบพันธุ์ ธรรมทาน อยู่ระหว่าง
เส้นแวง 10 องศาลงไปเกือบถึง 5 องศาเหนือ คือ ระหว่างจังหวัดระนอง
ลงไปจนถึงจังหวัดภูเก็ต ซึ่งเป็นบริเวณที่ได้รับมรสุมจากมหาสมุทร
อินเดีย มีฤดูฝนยาว และมีปริมาณน้ำฝนต่อปีประมาณ 5,000 มม.
(ประมาณ 200 นิ้ว) เมื่อนำมาเลี้ยงในกรุงเทพฯ จะให้ดอกประมาณ
เดือนเมษายนและพฤษภาคม และปรากฏว่าเลี้ยงง่าย ให้ดอกเป็นประจำ
ทุกปี มีคุณค่าในทางความงามและในทางการผสมพันธุ์ เมื่อเลี้ยงแตก
แขนงต้นเป็นกอใหญ่ๆ จะให้ดอกพรวุ ครึ่งละหลายสิบช่อพร้อมกัน นับว่า
ใช้เป็นกล้วยไม้กอใหญ่ (specimen plant) ได้ดี และมีคุณค่าในทางการ
ผสมกับกล้วยไม้สกุลแวนด้า และสกุลอื่นๆ ที่ใกล้เคียง

พันธุ์ที่มีใบหนาและสันมีลักษณะหลายๆ อย่างที่ผิดเพี้ยนไปจาก
พันธุ์ธรรมทาน นับตั้งแต่ลักษณะใบ ซึ่งแข็ง หนา อวบน้ำ และค่อนข้างสัน
ลักษณะช่อดอกซึ่งค่อนข้างสันและแข็ง ทั้ง นอกจากนั้นที่มีขนาดใหญ่
เป็นพิเศษจึงจะมีช่อดอกยาว แต่ก็ไม่ยาวเท่าพันธุ์ธรรมทาน ดอกถี่หรือ
แน่นช่อกว่า ในกรณีที่มีขนาดต้นใหญ่เป็นพิเศษ และช่อดอกค่อนข้างยาวนั้น
ก้านช่อก็กิ่งแข็ง ไม่นิ่มห้อยอย่างพันธุ์ธรรมทาน กลีบดอกหนาและเป็น
มันคล้ายเทียนไข สีดอก ส่วนที่มีแต้มสีม่วงแกมนั้น มีสีจางมากจนเกือบ
ขาว ต้นที่ให้ดอกสีขาวบริสุทธิ์จะพบได้ไม่ยากนักในกุหลาบกระเป๋ายี่สิบ
พันธุ์นี้ แหล่งกำเนิดก็แตกต่างไปจากพันธุ์ธรรมทาน คือ พบในบริเวณ
ป่าที่มีระดับพื้นที่สูงจากน้ำทะเลไม่ต่ำกว่า 300 เมตร ในระหว่างเส้นแวง
16 องศาเหนือขึ้นไป เช่น จังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย คือ
เชียงใหม่ เชียงราย เลย ตาก ตอนเหนือของกาญจนบุรี และตอนเหนือ

ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บริเวณแหล่งกำเนิดมีฤดูฝนติดต่อกัน ระหว่างเดือนเมษายนหรือพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม ปริมาณน้ำฝน ต่อปีประมาณ 1,500 ถึง 2,000 มม. ลักษณะที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งของ กุหลาบกระเป๋ายี่ดพันธุ์นี้ ได้แก่ลักษณะที่ได้จากการวิจัยทาง cytogenetic ซึ่งปรากฏว่า เป็นเตุทตราพลอยด์ที่พบตามธรรมชาติ มีจำนวน โครโมโซม $4x = 76$ ซึ่งเป็นสองเท่าของพันธุ์ธรรมดา ถูกคอกบริเวณ แหล่งกำเนิดนั้นอยู่ในระหว่างเดือนเมษายนและพฤษภาคม เมื่อนำมา เลี้ยงในกรุงเทพฯ ก็ให้ดอกในระหว่างเดือนเมษายนและพฤษภาคมเช่น เดียวกัน แต่ปรากฏว่าเลี้ยงในกรุงเทพฯ ค่อนข้างยาก เนื่องจากมีระดับ พื้นที่ต่ำและอุณหภูมิกลางวันเย็นไม่พอ ถ้าปลูกไว้หลายๆ ต้นก็อาจให้ ดอกข้างเป็นข้างต้น นอกจากนี้การที่สภาพสิ่งแวดล้อมไม่เหมาะสม ทำให้ความแข็งแรงสมบูรณ์ลดลงไป ขาดความต้านทานโรค และมัก เกิดโรคยอดเน่า ใบเน่าได้ง่าย กุหลาบกระเป๋ายี่ดพันธุ์นี้มักจะเรียกว่า พันธุ์เบอร์แมนิกัม (var. *birmanicum*)

Aerides lawrenceae (แอริทิส ลอเรนซ์) มีแหล่งกำเนิด อยู่ในประเทศฟิลิปปินส์ และได้มีผู้พบว่ากล้วยไม้ชนิดนี้ขึ้นอยู่ในแหล่ง เดียวกันกับแวนด้าแซนเคอเรียน่า ทางด้านตะวันออกของเกาะมินดาเนา (Mindanao) นายโรเบลีน (Roebelin) เป็นผู้สำรวจพบกล้วยไม้กุหลาบ ชนิดนี้เมื่อระหว่าง ปี ค.ศ. 1882 - 1883 และได้ตั้งชื่อเป็นเกียรติแก่ เลดี้ลอเรนซ์ (Lady Lawrence) ภรรยาของนายกลสุมาคมพิชกรรม แห่งประเทศอังกฤษคนหนึ่งในอดีต กุหลาบกระเป๋ายี่ด ลอเรนซ์นี้

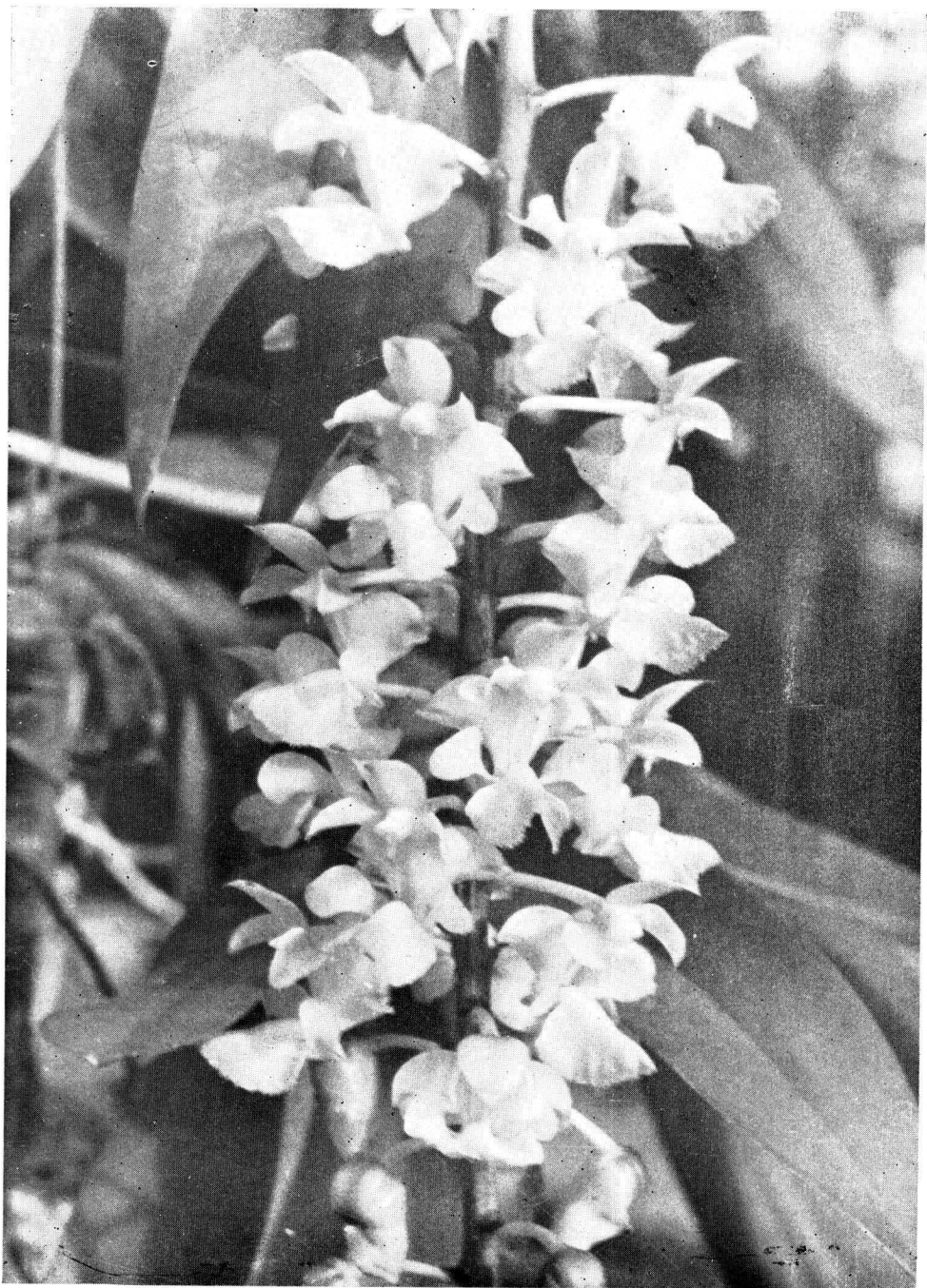
หากมองแต่เพียงเผิน ๆ จะเห็นว่า มีลักษณะต้น ใบ ช่อดอก และดอก คล้ายคลึงกันกับกุหลาบกระเป๋ายี่ดพันธุ์ธรรมชาติที่มีแหล่งกำเนิดอยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทยเรามาก แต่ถ้าวาดได้พิจารณาโดยละเอียดแล้ว จะสามารถสังเกตเห็นข้อแตกต่างได้บ้าง คือ ต้นและใบใหญ่กว่าเล็กน้อย ดอกมีขนาดใหญ่กว่าสังเกตได้ชัดเจน เกือบดอกของกุหลาบลอเรนซ์มีกลิ่นช้ำเหยียดคง ไม่ไค้งหอมมากอย่างกุหลาบกระเป๋ายี่ดพันธุ์ธรรมชาติของไทย ปลายแผ่นปากของกุหลาบลอเรนซ์ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกุหลาบกระเป๋ายี่ดนั้น มีริมซึ่งมีลักษณะเป็นฟันเล็กละเอียดเห็นได้ชัด นอกจากนั้นยังมีกลีบยาวอีกด้วย ดังที่โคนเกือบดอกของกุหลาบลอเรนซ์มีโตกว่าของกุหลาบกระเป๋ายี่ดเกือบเท่าตัว นอกจากนั้น กุหลาบกระเป๋ายี่ดพันธุ์ธรรมชาติที่มักแข็งแรงกว่าอย่างสังเกตได้ชัดเห็น ข้อแตกต่างอีกประการหนึ่งก็คือดอก ซึ่งปรากฏว่ากุหลาบลอเรนซ์มีดอกกล่ำช้ากว่ากุหลาบกระเป๋ายี่ดของไทยประมาณ 3 เดือน ผู้เขียนได้นำกุหลาบลอเรนซ์จากฟิลิปปินส์มาทดลองปลูกในกรุงเทพฯ ปรากฏว่าเจริญงอกงามดีมาก และปรากฏว่าให้ดอกในระหว่างเดือนสิงหาคมหรือกันยายนทุกปี ในวงการผสมพันธุ์กล้วยไม้ประเภทแวนด้า ได้นำกุหลาบกระเป๋ายี่ดลอเรนซ์ของฟิลิปปินส์ไปผสมกับกล้วยไม้ประเภทแวนด้าอื่น ๆ มาแล้วหลายชนิด เช่น ผสมกับแวนด้าไบแบนต่าง ๆ และผสมกับช้างกระเป็นต้น จึงนับว่าได้พิสูจน์ตัวเองแล้วว่ามีความสำคัญในวงการผสมพันธุ์กล้วยไม้ มีอยู่พันธุ์หนึ่ง คือ *var. amesianum* ซึ่งมีช่อดอกยาวและดอกมีสีเหลืองส้ม ปลายกลีบมีแต้มสีม่วง และอีกพันธุ์

หนึ่ง คือ var. *sanderiana* มีช่อดอกยาวถึง 50 ซม. ปากมีสีส้มเหลือง ส่วนกลีบมีสีขาวครีมและมีแต้มสีม่วงแดงที่ปลายกลีบทุกกลีบ

Aerides quinquevulnerum LINDL. (แอริทิส ควินควิวัล เนอร์ม) เป็นกุหลาบประเภทกระเป๋ายี่ถอกชนิดหนึ่งที่มีแหล่งกำเนิดอยู่ในประเทศฟิลิปปินส์ ที่ปลูกเจริญงอกงามก็ จะมีความยาวกว่า 50 ซม. ใบกว้างประมาณ 3 ซม. และยาวประมาณ 30 ซม. ปลายใบมีแฉกไม่เท่ากัน ช่อดอกยาวประมาณ 40 ซม. ก้านช่อดอกที่ไม่มีช่อดอกยาวประมาณ 15 ซม. ช่อดอก มีก้าน ช่อดอกข้างแข็ง แต่ทว่าช่อโค้ง ปลายห้อยลง มีดอกค่อนข้างแน่นช่อประมาณ ช่อละ 20 ดอก ช่อดอก รูปทรงกระบอก ดอกแต่ละดอกมีขนาดกว้างประมาณ 2.5 ซม. ลักษณะโดยทั่วไปคล้ายคลึงกับกุหลาบกระเป๋ายี่ถอกของไทย พื้นกลีบดอกสีขาว มีแต้มสีม่วงแดงสดที่ปลายกลีบ นอกจากนั้นก็มีจุดสีม่วงแดงสดกระจายอยู่ทั่วๆ ไปบนพื้นกลีบ ปากมีหูปากและแผ่นปากยี่ถอกหุ้มเส้าเกสร ปลายเกือยดอกสีอมเขียว ฤกษ์ดอกระหว่างเดือนกรกฎาคม ถึงเดือนกันยายน ดอกมีกลิ่นหอมมากในตอนเช้า และค่อยๆ หอมอ่อนลงในตอนบ่าย ชื่อชนิดคือ *quinquevulnerum* ซึ่งแปลว่า five wounds หมายถึงแต้มสีม่วงแดงปรากฏเด่นชัดอยู่บนปลายกลีบทั้ง 5 กลีบ เป็นกล้วยไม้ที่พบอยู่ทั่วไปไม่ไกลจากเมืองมินิลาประเทศฟิลิปปินส์ ขึ้นอยู่ตามต้นไม้ที่มีเปลือกหยาบๆ และมีอายุนาน มีผู้รู้จักกันตั้งแต่ปี ค.ศ. 1836 นอกจากนั้นยังพบในบริเวณที่ชุ่มชื้น ในบริเวณภาคกลางของเกาะลูซอนซึ่งเป็นที่ค่านับว่าเป็นเอื้องกุหลาบชนิดหนึ่งที่มีความงามเด่นและสำคัญทางพืชกรรม

เนื่องจากเป็นชนิดที่มีลักษณะสัณฐานอย่างกว้างขวาง จึงมีนักพฤกษ-
ศาสตร์จำแนกไว้หลายพันธุ์ แต่พันธุ์ที่น่าสนใจได้แก่ var. *purpuratum*
ซึ่งมีดอกสีม่วงแดง และพันธุ์ซึ่งมีดอกสีขาว มีชื่อพันธุ์ว่า var. *farmeri*
หรือ var. *album*

Aerides jarckianum SCHLTR. (แอริคีส จาร์คเคียนัม)
เป็นเอื้องกุหลาบประเภทกระเปาะอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งจัดว่ามีความสำคัญ
ทางค้าพันธุ์ เนื่องจากเป็นกล้วยไม้ประเภทโมโนโพเคียสที่มีความ
งามน่ารัก กล้วยไม้ชนิดนี้มีแหล่งกำเนิดอยู่ในภาคใต้ของเกาะลูซอนและ
เกาะซามาร์ (Samar) ประเทศฟิลิปปินส์ ต้นมีขนาดยาวประมาณ 30 ซม.
หรือกว่านั้น ใบกว้างประมาณ 2.5 ซม. และยาวประมาณ 18 ซม.
Davis และ Steiner ได้กล่าวไว้ว่าระหว่าง *Aerides quinqueval-*
nerum และ *Aerides jarckianum* หากเห็นแต่ต้นเมื่อออกโรยไปหมด
แล้ว มีทางที่จะพิสูจน์ข้อได้ เนื่องจาก *Aerides jarckianum* จะเหลือ
ก้านช่อซึ่งมีกลีบใบ (bract) สีม่วงแดงติดอยู่ด้วย ส่วน *Aerides*
quinquevalnerum นั้น เมื่อออกโรย กลีบใบก็จะร่วงหล่นตามไปด้วย
ยิ่งกว่านั้น Davis และ Steiner ยังได้รายงานไว้ชื่อว่า *Aerides*
jarckianum นั้น จะออกบานในระหว่างเดือนสิงหาคม และกันยายนของ
ปี แต่ผู้เขียนได้ทดลองนำมาเลี้ยงในกรุงเทพฯ ปรากฏว่าเอื้องกุหลาบ
ชนิดนี้บางต้นสามารถให้ดอกกระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงมกราคมได้
อีกทุกปี ช่อดอกยาวประมาณ 30 ซม. ก้านช่อส่วนที่ไม่มีดอกยาว
ประมาณ 15 ซม. ช่อรูปทรงกระบอก ก้านช่อค่อนข้างแข็ง ส่วนครึ่ง
ปลายช่อดอกที่มีดอกโค้งลงพองาม ดอกมีขนาดกว้างประมาณ 1.5 ซม.

๕
เอื้องกุหลาบกระเฝ้าเปิด
Aerides falcatum LINDL.

ซึ่งเมื่อเทียบกับขนาดดอกของเอื้องกุหลาบกระเป๋ายักษ์ของไทยแล้ว เอื้อง-
กุหลาบ *Aerides jarckianum* นี้ มีขนาดดอกเล็กกว่า แตกต่างกัน
อย่างเด่นชัด เป็นเอื้องกุหลาบที่มีสีดอกผิดเพี้ยนกันอย่างกว้างขวาง
โดยทั่วไป สีดอกคล้ายคลึงกันกับเอื้องกุหลาบกระเป๋ายักษ์ของไทย คือ
มีพื้นกลีบดอกและปากสีขาว ปลายกลีบทุกกลีบและปลายแผ่นปากที่มี
สีม่วงแดง แต่ผู้เขียนได้เคยได้เห็นมีผู้นำมาแสดงในงานชุมนุมกล้วยไม้
ของโลกครั้งที่ 4 ที่นครสิงคโปร์ เมื่อปี ค.ศ. 1963 เป็นต้นทำให้ดอก
สีม่วงแดงทั้งดอก และมีดอกหนาเป็นมันงามมาก

เอื้องกุหลาบประเภทกระเป๋ายักษ์ (falcatum type)

***Aerides falcatum* LINDL.** (แอวิคัส ฟัลเคตัม) “กุหลาบ
กระเป๋ายักษ์” ชื่อภาษาไทยของกล้วยไม้ชนิดนี้ มีความหมายที่ค่อนข้าง
จะกว้างขวางอยู่สักเล็กน้อย แต่ก็ยังหาชื่อที่รัดกุมเหมาะสมและเคยชิน
กับการรู้จักของผู้สนใจกล้วยไม้ในประเทศไทยให้ดีกว่านี้ไต่ยาก เนื่อง
จากมีชื่อสังเกตที่ใครจะขอนำมากล่าวอยู่หลายประการ เช่น ในระยะ
หลัง ๆ นี้ ได้มีผู้เรียกชื่อกุหลาบกระเป๋ายักษ์ก็ดี หรือกุหลาบกระเป๋ายักษ์
ก็ดี ว่า พวงกุหลาบ ซึ่งในสมัยก่อน ๆ เมื่อกล่าวถึงพวงกุหลาบก็มักจะ
หมายถึงกุหลาบกระเป๋ายักษ์มากกว่า ด้วยเหตุที่ชื่อภาษาไทยของกล้วย-
ไม้ชนิดนี้เกี่ยวข้องกับหลายชื่อ หรือกล้วยไม้หลายชนิด อาจมีชื่อภาษาไทย
ซ้ำกัน ผู้เรียบเรียงหนังสือจึงขอเลือกเรียกชื่อที่น่าจะมีความหมาย
เฉพาะและไม่ซ้ำกันดีกว่า เพราะจะช่วยให้การสืบค้นมันง่ายขึ้น จึงขอ

แนะนำให้เรียกกล้วยไม้ชนิดนี้ว่า กุหลาบกระเป๋ายี่สิบมากกว่าที่จะ
เรียกว่า พวงกุหลาบ

กล้วยไม้กุหลาบชนิดนี้ เป็นชนิดหนึ่งที่พบแพร่หลายอยู่ในป่า
ของประเทศไทย ทั้งแต่ภาคเหนือลงมาทางภาคตะวันออก และภาค
ตะวันตก ในระดับความสูงของพื้นที่ต่างๆกัน จากเพียงไม่กี่สิบลเมตรไป
จนถึงหลายร้อยเมตร และมีพุ่มขึ้นอยู่ตามต้นไม้ในป่าที่ค่อนข้างโปร่ง
เช่น จังหวัดจันทบุรี ทราศ ซึ่งมีปริมาณน้ำฝนต่อปีกว่า 5,000 มม.ขึ้นไป
ทางจังหวัดปราจีนบุรี นครราชสีมา และจังหวัดอื่นๆ ในภาคตะวันออก
เฉียงเหนือ จังหวัดเลย เชียงใหม่ เชียงราย น่าน ลำปาง ตาก ใน
ภาคเหนือลงมาทางจังหวัดกาญจนบุรี ทางภาคตะวันตก และจังหวัด
อื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียงซึ่งมีปริมาณน้ำฝนต่อปี ประมาณ 1,200 มม. ขึ้นไป
ซึ่งแสดงว่ากล้วยไม้ชนิดนี้สามารถเจริญงอกงามได้ในสภาพสิ่งแวดล้อม
ต่างๆกันอย่างกว้างขวาง

พันธุ์ที่พบอยู่ทั่วไป มีลักษณะและอุปนิสัยของกันและใบ
คล้ายคลึงกันกับกุหลาบกระเป๋ายี่สิบพันธุ์ธรรมดา หากดูต้นไม้เห็น
ดอกก็ไม่อาจบอกได้ว่าเป็นกุหลาบกระเป๋ายี่สิบพันธุ์ธรรมดา หรือกุหลาบ
กระเป๋ายี่สิบพันธุ์ธรรมดา (โปรดดูคำอธิบายลักษณะทรงต้นของกุหลาบ
กระเป๋ายี่สิบพันธุ์ธรรมดา) ฤดูออกประมาณเดือนเมษายนและพฤษภาคม
ทรงช่อรูปทรงกระบอกมีดอกประกบแน่นช่อพองาม ช่อดอกห้อยลงและ
ยาวประมาณ 20 ซม.ขึ้นไป และอาจถึง 50 ซม. เมื่อต้นแข็งแรงและ
สมบูรณ์ เป็นกล้วยไม้กุหลาบชนิดหนึ่งซึ่งเลี้ยงง่าย เจริญเติบโตเร็ว เมื่อ
ต้นใหญ่พอสมควร จะแตกหน่อหรือแขนงต้นออกจากข้างๆ ของลำต้น

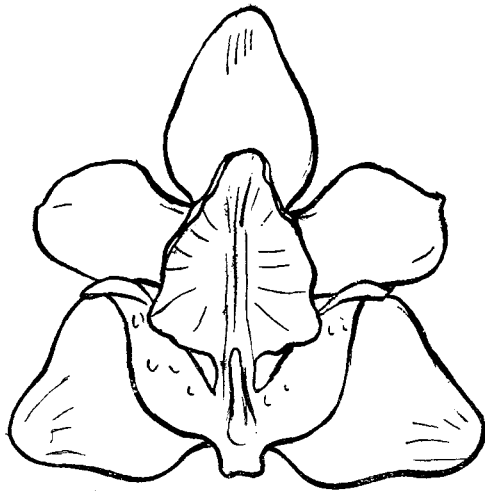
ได้ง่าย ดังนั้นต้นที่มีขนาดใหญ่หรือมีอายุมากพอสมควร จึงมักจะมียอดหลายยอดและเป็นกอใหญ่ ซึ่งกอที่มีขนาดใหญ่ๆนี้ เมื่อถึงฤดูออก จะให้ช่อดอกในเวลาเดียวกันเป็นจำนวนมาก ห้อยพวงลงมาจากกอ แลดูงามมาก หากปลุกปลั่งกระเช้าไม้ จึงควรให้ต้นห้อยช่อดอกมานอกกระเช้าได้ เพื่อให้ช่อดอกได้มีโอกาสห้อยได้โดยอิสระตามอุปนิสัย นอกจากนั้น การปลุกตัดกับคาคบต้นไม้ภายในสวนหรือในบริเวณบ้าน ให้ดูแสงแดดรำไร จะเจริญงอกงามและออกดอกได้ดี และเป็นกล้วยไม้ประดับสวนที่สวยงามไม่น้อย ฤดูออกประมาณเดือนเมษายน และพฤษภาคม ทรงช่อดอกทรงกระบอก มีดอกประดับแน่นช่อพองาม ช่อดอกห้อยลง และยาวประมาณ 20 ซม. ขึ้นไป ถ้าหากต้นแข็งแรงสมบูรณ์ และมีขนาดใหญ่ ช่อดอกอาจยาวถึง 50 ซม. ก็ได้ ดอกมีขนาดกว้างประมาณ 2.5 ซม. สูงประมาณ 3.5 ซม. กลีบนอกบนมีขนาดกว้างประมาณ 1 ซม. และยาว 1.3 ซม. กลีบนอกคู่ล่าง กว้างประมาณ 1.3 ซม. และยาว 1.2 ซม. กลีบในกว้าง 0.8 ซม. ยาว 1.1 ซม. เส้าเกสรยาวประมาณ 0.5 ซม. มีฐานเส้าเกสรแข็งและยาวลงมาประมาณ 1.8 ซม. ถึงรอยพับซึ่งต่อกับโคนปากและเคี้ยวดอก ฐานเส้าเกสรนี้ ด้านหน้าสองข้างมีสันข้างละสัน ตรงกลางเป็นร่องตามความยาวของฐาน กลีบนอกล่างทั้งคู่มียอดโคนเชื่อมติดอยู่กับด้านข้างของฐานข้างละกลีบ ปากมี 3 แฉก เบ็ดกว้าง หูปากทั้งสองข้างยาว ปลายโค้งลงเล็กน้อย แผ่นปากลักษณะรูปพลั่ว และมีริมทั้งสองข้างห้อยลงที่ริมของแผ่นปากเป็นฝอย หรือชายครุยละเอียด โคนแผ่นปากด้านบนมีสันสี่ม้วนแฉกแยกออกเป็นสองสัน สี่กลีบทั่วๆ ไปสีขาวอมม่วงแดงเรื่อๆ

ที่ปลายกลีบมีแต้มสีม่วงแดงเล็กน้อย หูปากสีขาวมีลายสีม่วงแดงเล็กๆ ตามขวาง ครีงปลายของแผ่นปากมีสีม่วงแดง และค่อยๆ จางลงเป็นสีขาว หรืออาจมีจุดหรือลายบนพื้นสีขาวด้วย ลักษณะที่เด่นชัดอีกอย่างหนึ่งก็คือรอยพับระหว่างปลายของฐานเส้าเกสรต่อกับเกือยคอกนั้น หักทำมุมคล้ายมุมฉากเห็นได้ชัด เกือยคอกยื่นออกมาด้านหน้า ชนานหรือแนบติดกับด้านใต้ของแผ่นปาก แต่ยาวประมาณครึ่งหนึ่งของแผ่นปาก ปลายเกือยเรียวแหลม มีสีเขียวอ่อนๆ และมีสีม่วงปนเล็กน้อย ก้านคอกยาวประมาณ 2.5 ซม. กลีบนอกบน และกลีบในทั้งคู่ม้วนมาข้างหน้าเล็กน้อย แต่กลีบบนโค้งงอไปทางด้านหลัง คอกมีกลิ่นหอม โดยเฉพาะเวลาเช้าจะมีกลิ่นหอมแรง จึงปรากฏว่า แมลงภู่ชอบผสมเกสรเป็นอย่างยิ่ง จึงปรากฏโดยทั่วไปว่า ขานใดไม่นานก็จะถูกแมลงภู่ผสมเกสรหมด ถ้าไม่มีแมลงรบกวน อาจขานทนอยู่ได้กว่าสองสัปดาห์ พันธุ์ธรรมชาติ บางทีก็เรียกว่า *variety expansum*

Aerides houlletianum RCHB. F. (เอริคัส โฮลเล็ทเทียแนม)

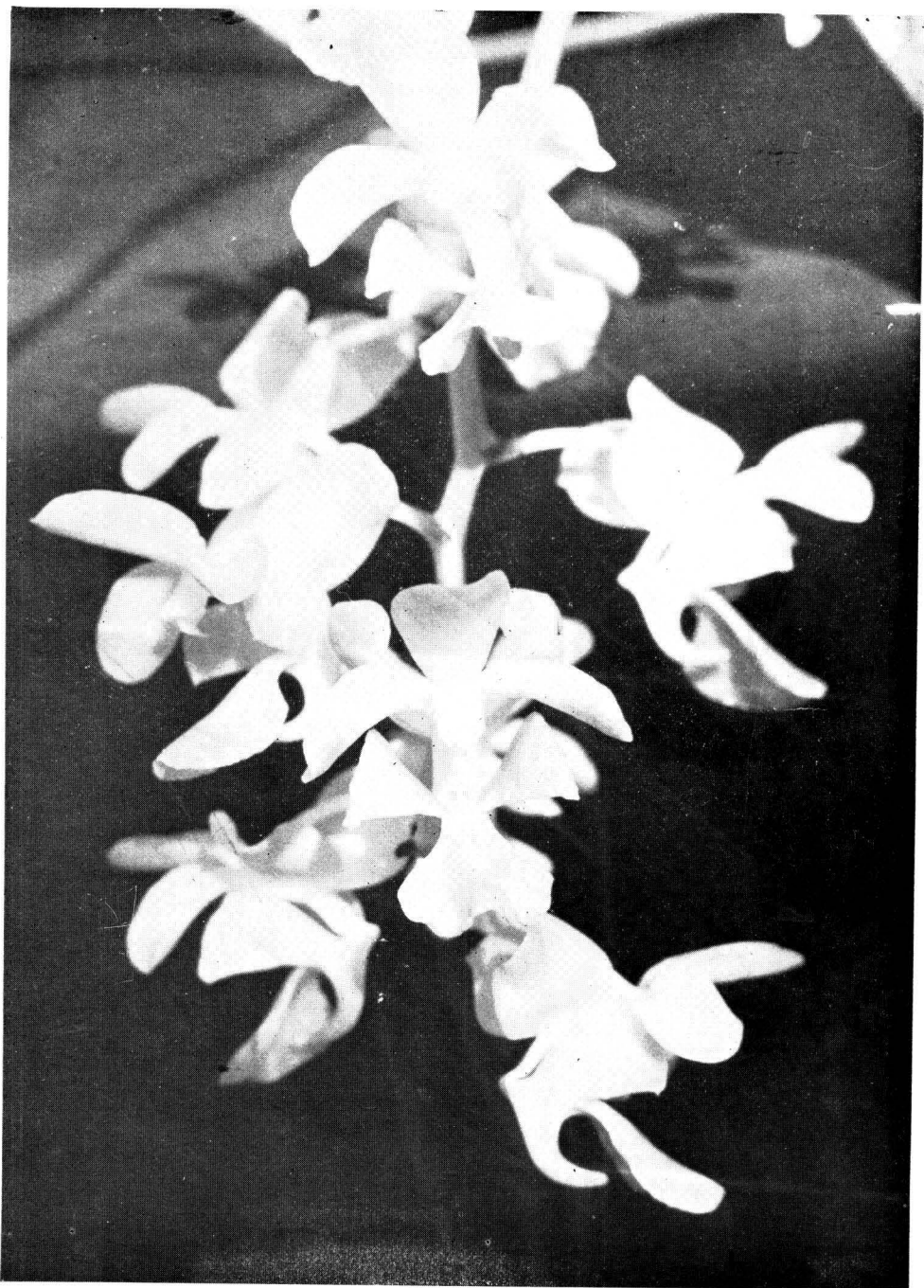
“เอียงกุหลายเหลือง” เอียงกุหลายชนิดนี้ มีนักพฤกษศาสตร์บางคนได้จัดเข้าไว้เป็นพันธุ์หนึ่ง โดยเรียกชื่อว่า *Aerides falcatum* var. *houlletianum* แต่ปรากฏว่ามีผู้นิยมเรียกชื่อแรกมากกว่า ซึ่งอาจจะมิใช่เหตุผลทางพฤกษศาสตร์ แต่คงจะเป็นเพราะเหตุว่า ชื่อแรกนั้นสั้นกว่า เรียกสะดวกกว่า แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในหลักใหญ่แล้วเอียงกุหลายเหลืองนี้จะมีลักษณะคอกเป็นกุหลายในประเภทกระเปาะเปิดด้วยกัน แต่ก็ยังมีลักษณะบางลักษณะแตกต่างกันอย่างน่าสนใจ กล้ายไม้ชนิดนี้มีการกระจายพันธุ์ ตามธรรมชาติ เฉพาะในบริเวณภาคตะวันออกเฉียง-

เหนือของประเทศไทย เช่น อุบลราชธานี ขอนแก่น บุรีรัมย์ เลย นครพนม ฯลฯ ในสภาพป่าโปร่ง ซึ่งมีความสูงจากระดับน้ำทะเลเกิน 200 เมตรขึ้นไป ไม่กระจายพันธุ์กว้างขวางอย่างองุ่นกุหลาบกระเปาะ เบ็กพันธุ์ธรรมชาติ ต้นและใบขององุ่นกุหลาบเหลืองลำสัน ใบสั้นและหนา แตกต่างกับองุ่นกุหลาบกระเปาะเบ็กพันธุ์ธรรมชาติอย่างชัดเจน ใบกว้างประมาณ 3 ซม. ยาวประมาณ 15 ซม. ช่อดอกยาวระหว่าง 15 ถึง 30 ซม. ซึ่งจัดว่าสั้นกว่าช่อดอกขององุ่นกุหลาบกระเปาะเบ็กพันธุ์ธรรมชาติ ช่อดอกห้อยเช่นเดียวกัน ฤดูกาลขององุ่นกุหลาบเหลืองเริ่มต้นตั้งแต่เดือนเมษายน แต่อาจออกดอกและดอกบานล่าช้าไปจนถึงเดือนกรกฎาคม สำหรับการปลูกเลี้ยงในกรุงเทพฯ จึงจัดว่ามีฤดูกาลกว้างกว่า ดอกมีลักษณะและขนาดของส่วนต่างๆ คล้ายคลึงกันมาก แต่พันธุ์ของกลีบดอกและปากขององุ่นกุหลาบเหลือง มีสีเหลืองความเข้มของสีเหลืองนี้แตกต่างกันไป ซึ่งนับว่าเป็นลักษณะประจำของแต่ละต้น เมื่อดูดึงกลิ่น หากดมเปรียบเทียบกันจะเห็นได้ว่า มีกลิ่นหอมแตกต่างกัน โดยเฉพาะองุ่นกุหลาบเหลืองมีกลิ่นคล้ายปนกลิ่นตะไคร้ เป็นกลีบไม้ที่สามารถเลี้ยงในกรุงเทพฯ ให้เจริญงอกงามและออกดอกได้โดยไม่ยากนัก นับว่าเป็นองุ่นกุหลาบชนิดหนึ่งซึ่งมีความงามเด่นมาก จากลักษณะต้นลำสัน ใบหนาเป็นพิเศษ ได้เคยทำให้ผู้เขียนคิดว่าอาจจะเป็นชนิดที่มีจำนวนโครโมโซมเป็นสองเท่า (tetraploid) ขององุ่นกุหลาบทั่วไป เช่น ที่พบในองุ่นกุหลาบกระเปาะเบ็ก ครั้นเมื่อนำมานับโครโมโซมดู จึงได้พบว่าจำนวนโครโมโซมปกติ (diploid) คือ $2n = 38$

ภาพด้านหน้าของดอกเอื้องกุหลาบแดง

Aerides crassifolium PAR. & RCHB. F. (แอวิคัส แครสสิฟอเลียม) “เอื้องกุหลาบแดง” เป็นเอื้องกุหลาบอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะดอกโดยทั่วไป คล้ายคลึงกันกับเอื้องกุหลาบกระเปาะเป็ด เอื้องกุหลาบแดงนี้ นับว่าเป็นเอื้องกุหลาบชนิดธรรมดาทางฝ่ายชนิดหนึ่งของเมืองไทย โดยเหตุที่มีการกระจายพันธุ์ ตามธรรมชาติอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมักจะพบในภูมิประเทศที่สูงจากระดับน้ำทะเล ตั้งแต่ 200 เมตรขึ้นไป จนถึง 1,500 เมตร หรือกว่านี้ โดยไม่เลือกว่าสภาพของป่าจะเป็นป่าโปร่งหรือค่อนข้างทึบ แต่มักจะพบมากในบริเวณป่าโปร่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณที่มีฤดูแล้ง และฤดูฝนแตกต่างกันอย่างเด่นชัด เช่น ป่าในแถบภาคเหนือ ลงมาทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันตกของประเทศไทยก็ไม่ปรากฏว่ามีทางภาคใต้ซึ่งเป็นเขตที่มีฤดูฝนยาวนาน และฤดูแล้งไม่สู้เด่นชัดนัก เอื้องกุหลาบแดง เป็นชนิด

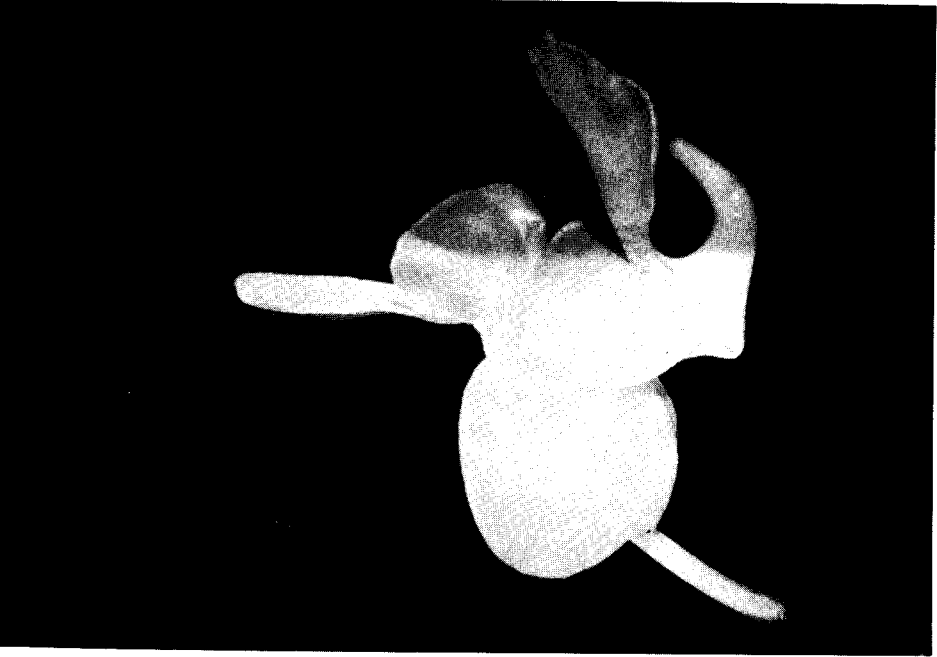

๕
เอื้องกุหลาบแดง

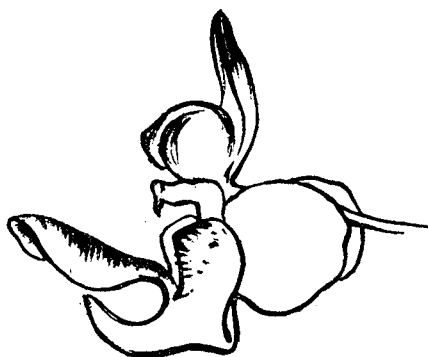
Aerides crassifolium PAR. & RCHB. F.

ภาพด้านหน้าของดอกเอื้องกุหลาบแดง

ภาพด้านบนของดอกเอื้องกุหลาบแดง

ภาพด้านข้างของดอกเอื้องกุหลาบแดง

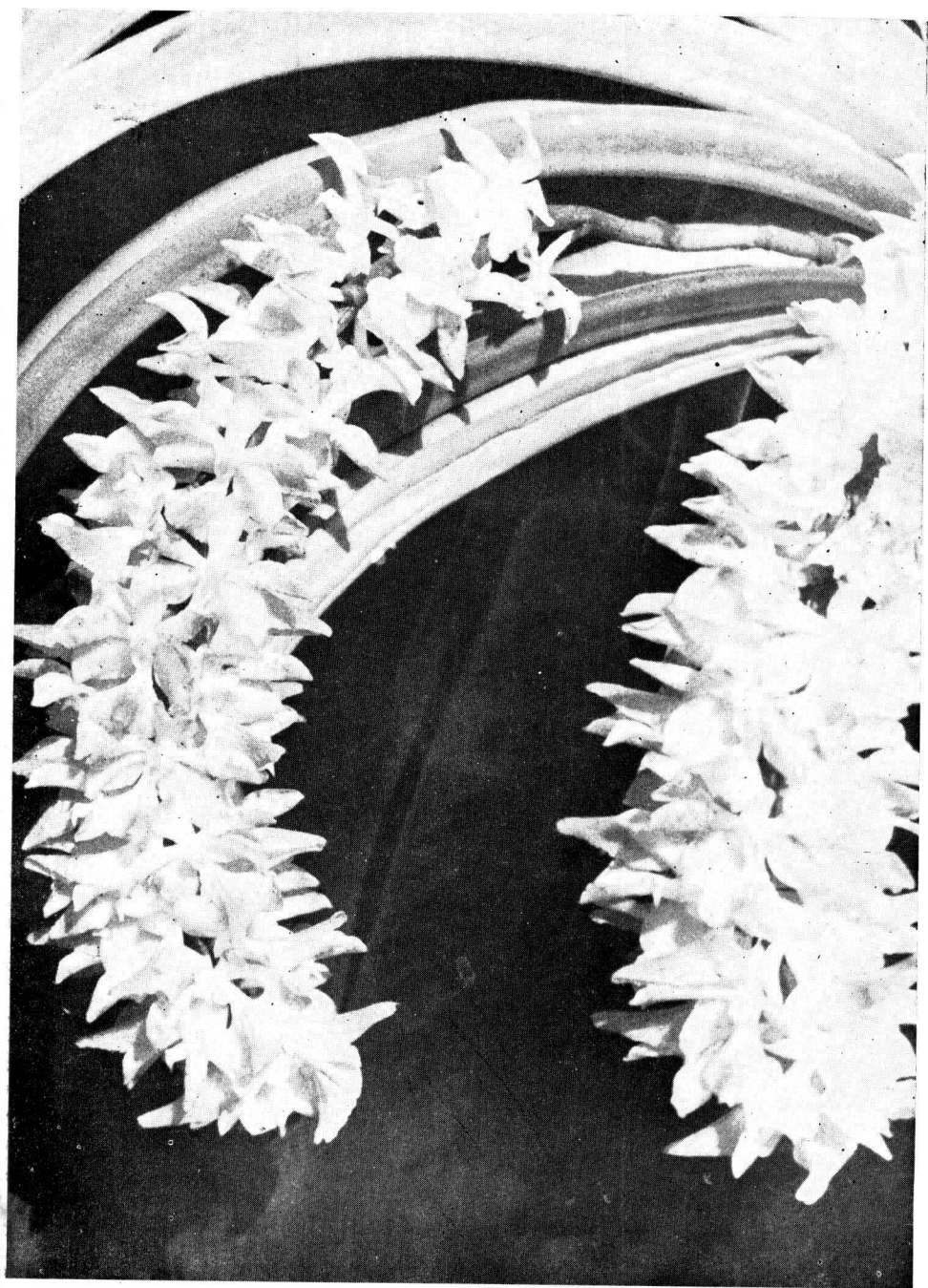
หนึ่งซึ่งนิยมกันว่ามีคามงามมาก จนมีผู้ขนานนามให้ว่า “ราชาของ
เอื้องกุหลาบ” (King of Aerides) รูปทรงต้นเตี้ย และลำต้น ใบสั้น หนา
และแข็ง ใบกว้างประมาณ 3 ถึง 5 ซม. ยาวประมาณ 6 ถึง 12 ซม.
ปลายใบค้ก และมีลักษณะเป็นสองแฉกไม่เท่ากัน ช่อดอกเมื่อเทียบกับ
เอื้องกุหลาบชนิดอื่น ๆ แล้ว ค่อนข้างสั้น มีความยาวเพียง 15 ถึง 20
ซ.ม. มีดอกประมาณ 5 ถึง 10 ดอก ช่อดอกห้อย ขนาดดอกกว้าง
ประมาณ 2.5 ซม. และสูงประมาณ 3.0 ซม. กลีบนอกคู่ล่างกว้างมาก
กว่ากลีบอื่น ๆ ปากมี 3 แฉก หูปากทั้งสองข้าง ทั้ง แผ่นปากแผ่และ
เหยียดออก และเกือบจะชิดกันกับเกีบดอกที่เรียวแหลมและปลายงอน
เล็กน้อย อยู่ด้านในของแผ่นปาก สีของ ดอกโดยทั่ว ๆ ไปมีสีม่วง
ชมภูสด แผ่นปากสีเข้มกว่าสีกลีบเล็กน้อย หรือมีลายสีเข้มกว่าสีพื้น
เล็กน้อย หนาแน่นอยู่บนแผ่นปากและหูปาก ปลายเกีบดอกมีสีอมเขียว
ฤดูดอกประมาณเดือนเมษายนและพฤษภาคม เมื่ออยู่ในป่าตามธรรม-
ชาติ ในฤดูแล้งใบจะมีสีม่วงแดงคล้ำ เนื่องจากความแห้งแล้งของ

ธรรมชาติ เมื่อเข้าฤดูฝน สีม่วงแดงของใบจะจางลง และเปลี่ยนเป็น
สีเขียวมากขึ้น หรืออาจเหลือสีม่วงแดงอยู่ตามริมใบเพียงเล็กน้อย จาก
การที่ได้ทดลองนำมาปลูกในกรุงเทพฯ สามารถเจริญงอกงามได้ดีพอ
สมควร แต่ถ้าอุณหภูมิในเวลากลางคืนในฤดูแล้งเย็นไม่เพียงพออีกมัก
จะให้ดอกได้ไม่มากนัก

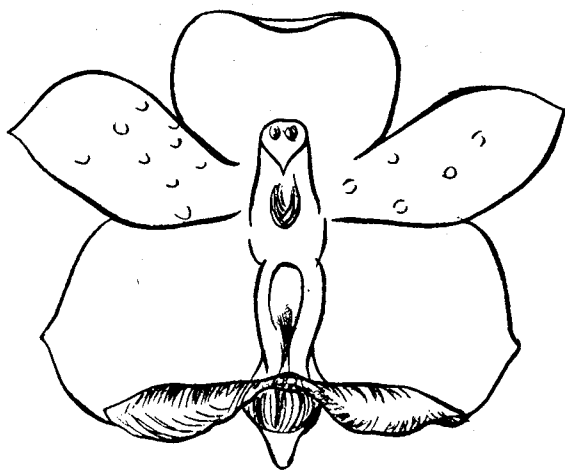
^๕
เอื้องกุหลาบประเภทช่อดอกมีแขนงช่อ (multiflorum type)

เอกสารที่ได้มีผู้เรียบเรียงกันไว้ในระยะที่แล้ว ๆ มา ยังไม่สู้จะ
กระจำจรัสนัก และมีการสับสนกันอยู่บ้าง ซึ่งใครจะสันนิษฐานว่า ใน
การศึกษาและบรรยายลักษณะนั้น อาจหาตัวอย่างพันธุ์ไม่ได้ไม่เพียง
พอ ไม่คุ้นเคยกับพันธุ์ไม้นั้นก็เพียงพอ หรือมีแต่เอกสารอ้างอิง แต่
ไม่มีของจริงประกอบการศึกษา

Aerides fieldingii LOBB. (แอริทิส ฟัลด์ิงจิไอ) “กุหลาบ
มาลัยแดง” ลำต้นแข็งแรง ลำต้น ใบหนาและโค้ง โคนใบเรียงชิดกัน
ใบกว้างประมาณ 2.5 ถึง 4 ซม. ยาวประมาณ 15 ถึง 25 ซม. ช่อดอก
โค้งห้อย ยาวประมาณ 20 ถึง 30 ซม. ก้านช่อมีสีคล้ำเกือบเป็น
สีดำ ดอกออกเบียดชิดติดกันแน่นช่อ ขนาดดอกวัดตามดิ่งประมาณ
3 ซม. ^๕ พันดอกสีขาว ประมาณครึ่งปลายของกลีบมีสีม่วงแดง และ
ส่วนที่ใกล้โคนกลีบมีจุดสีม่วงแดงประปราย โดยเฉพาะที่โคนกลีบใน
ทั้งคู่ แผ่นปากแผ่ ทรงสามเหลี่ยม ปลายเรียว หูปากสั้น ปลายหูปาก
ทั้งสองข้างชิดกัน เกือบดอกสั้นมาก สีเกือบขาว นับว่าเป็นกล้วยไม้

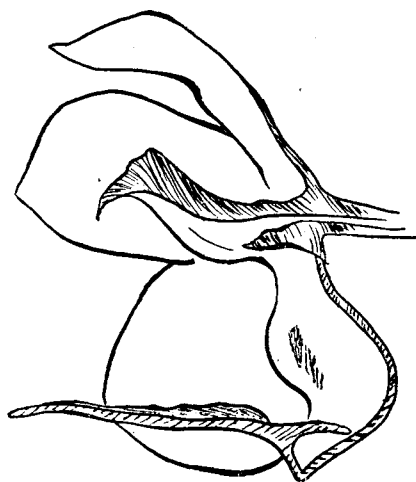
๕
เอื้องกุหลาบมอญแดง
Aerides fieldingii LOBB.

ภาพด้านหน้าของดอกเอื้องกุหลาบมาลัยแดง

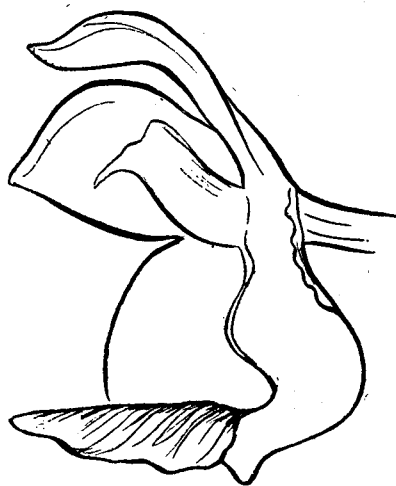
กุหลาบชนิดหนึ่งซึ่งมีแพร่พันธุ์อยู่ทั่วไป ในป่าโปร่ง ซึ่งมีฤดูแล้ง
เด่นชัด เช่น ในเขตจังหวัดภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ
ภาคตะวันออกของประเทศ เนื่องจากใบหนาและอวบน้ำ จึงสามารถทน
ต่อความแห้งแล้งของป่าในฤดูแล้งได้เป็นอย่างดี เป็นเอื้องกุหลาบชนิด
หนึ่งที่เลี้ยงง่ายและให้ดอกได้ดีในกรุงเทพฯ ฤดูดอกกระหว่างเดือน
เมษายนและพฤษภาคม

Aerides multiflorum ROXB. (แอริคัส มัลติฟลอรัม)
“เอื้องกุหลาบไอยรา” มีชื่อพฤกษศาสตร์เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า *Aerides*
affine ลำต้นแข็งแรงลำสั้น ทวีใบสองซีกของความยาวของใบ แผ่น
ไม่บิยอย่างใบของ *Aerides fieldingii* ใบกว้างประมาณ 3 ถึง 4 ซม.
ยาวประมาณ 20 ถึง 30 ซม. ปลายใบจักเล็กน้อย ใบที่อยู่ใกล้ ๆ ยอด
ของต้นมักจะมีรูปเล็กละเอียดสีม่วงคล้ำกระจายอยู่ทั่วไปบนผิวใบ ข้อ

ภาพหน้าตัดด้านข้างของเืองกุหลาบมัลลัแดง

ดอกยาวประมาณ 30 ถึง 60 ซม. ช่อห้อย และโดยปรกติช่อดอกจะแตกแขนงช่อ ซึ่งเป็นลักษณะที่เืองกุหลาบชนิดนี้ได้ชื่อว่า *muliflorum* ทั้งที่ช่อใหญ่ และช่อแขนงมีดอกเบียดกันแน่นช่อ ดอกแต่ละดอกโต

ภาพด้านข้างของดอกเืองกุหลาบมัลลัแดง

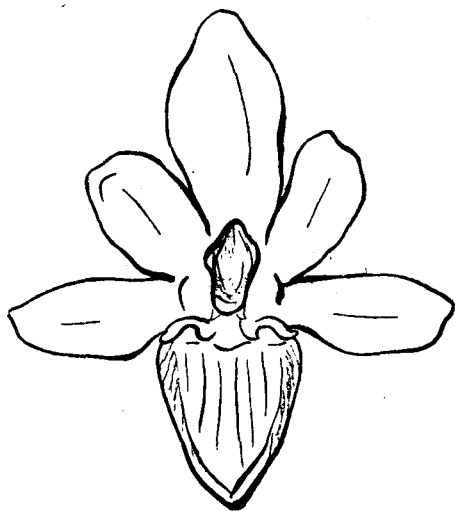
ประมาณ 2 ถึง 3 ซม. ก้านช่อส่วนที่ไม่มีดอก ยาวประมาณ 5 ถึง 10 ซม. ลักษณะดอกและสีของดอกคล้ายคลึงกันกับ *Aerides fieldingii* มาก พืชกลีบดอกสีขาว มีแท้มสีม่วงแดงที่ส่วนครึ่งปลายของกลีบ และมีจุดสีม่วงแดงประปราย ปากสีม่วงแดง เป็นเอื้องกุหลาบชนิดหนึ่งซึ่งมีความงามน่าสนใจมาก มีพันธุ์อยู่ 2 พันธุ์ คือ var. *rubrum* เป็นพันธุ์ที่มีสีเข้มและสดใายเป็นพิเศษ และ var. *williamsii* ซึ่งมีช่อดอกยาวมาก ฤดูกาลของเอื้องกุหลาบชนิดนี้ ประมาณเดือนมีนาคมถึงมิถุนายน

Aerides japonicum (แอริคัส จาพอนิคัม) จากเอกสารอ้างอิง Sanders' Orchid Guide (1927) ปรากฏว่า พบตามธรรมชาติในประเทศญี่ปุ่น ทรงต้นเตี้ย จัดว่าเป็นชนิดที่มีขนาดเล็กที่สุดในบรรดากุหลาบไม้ชนิดต่างๆ ในสกุลเอื้องกุหลาบด้วยกัน และได้กล่าวไว้ว่ามีใบแคบ ยาวเพียง 7 ถึง 10 ซม. เท่านั้น ช่อดอกยาวประมาณ 15 ซม. มีดอกถึงช่อละ 12 ดอก พืชกลีบดอกสีขาว มีจุดและแท้มสีม่วงแดงอ่อนๆ กลางปากเป็นสันสีม่วงแดงอ่อนๆ และมีจุดสีม่วงแดงประปราย ในฤดูร้อนของปี พ.ศ. 2511 ข้าพเจ้าได้เอื้องกุหลาบมาจากจังหวัดภาคใต้ แถบจังหวัดกระบี่ ชนิดหนึ่ง พบขึ้นอยู่ตามหินภูเขา หินปูนใกล้ฝั่งทะเล ก้นทิศตะวันตกของประเทศไทย ต่อด้วยมหาสมุทรอินเดีย เมื่อนำมาศึกษาลักษณะโดยละเอียด ปรากฏว่าน่าจะเป็นเอื้องกุหลาบชนิดนี้ ซึ่งเรียกชื่อภาษาไทยว่า เอื้องกุหลาบหนู เนื่องจากขนาดเล็กกว่าเอื้องกุหลาบชนิดอื่นๆ ที่เคยพบมาแล้ว แต่ก็งามน่ารักดอกมีกลิ่นหอม ขนาดใบ ยาวประมาณ 5 ถึง 10 ซม. ใบแคบแต่หนา และเรียวยาว โคนเล็กน้อย ต้นสูงประมาณ 10 ถึง 20 ซม. โคนใบซ้อนค่อนข้างชิดกัน

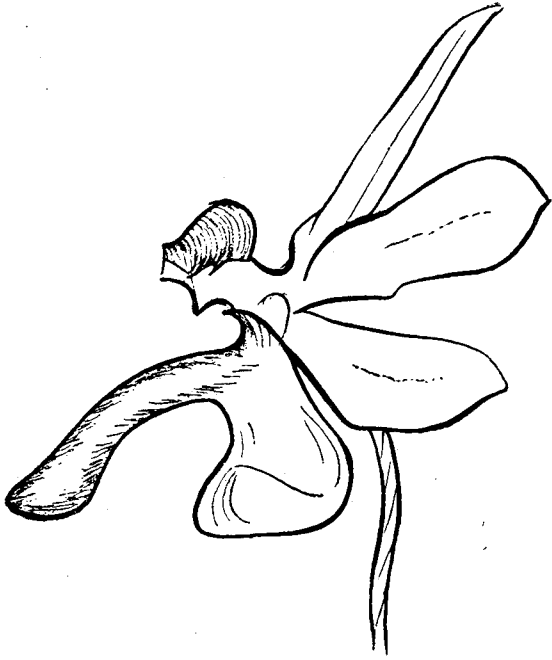
ออกในทางตรงข้ามกัน มักจะมีใบติดอยู่กับต้นประมาณ 5-8 คู่ ที่ผิวใบมักจะมีสีม่วงแดงคล้ำประปนอยู่ด้วย บางต้นก็ปรากฏเฉพาะที่ใบอ่อนหรือตามริมใบ โดยเฉพาะสีนี้จะปรากฏเด่นชัดในฤดูแล้ง เมื่อกล้วยไม้ชาน้ำหรือมีแสงแดดจัด ช่อดอกเรียวเล็ก แต่เมื่อเทียบกับความยาวของต้นปรากฏว่า ช่อดอกค่อนข้างยาวและโน้มเล็กน้อย ช่อดอกยาวประมาณ ๑๕ ถึง ๒๕ ซม. มีดอกประมาณ ๕-๑๕ ดอก ออกในส่วนปลายช่อหนึ่งในสามถึงครึ่งหนึ่งของความยาวของช่อ ดอกมีขนาดโตประมาณ 1 ซม. ลักษณะดอกทั่วไป คล้ายคลึงกันกับดอกของ *Aerides fieldingii* และ *Aerides multiflorum* มาก ฤดูออกประมาณเดือนพฤษภาคมและมีมิถุนายน

เอื้องกุหลาบประเภทใบกลม (terete type)

Aerides mitratum RCHB. F. (แอริทิส ไมเตรทัม) “กุหลาบหนวดพราหมณ์” เป็นเอื้องกุหลาบชนิดหนึ่ง ซึ่งมีใบกลมทรงกระบอก

ภาพด้านหน้าของดอกเอื้องกุหลาบหนวดพราหมณ์

ภาพด้านข้างของเืองกุหลาบหนวดพราหมณ์

เรียวยาว ปลายแหลม และห้อย ถ้านบนเป็นร่องตามความยาวของใบ
ลำต้นสั้น มีใบเพียง 2-3 คู่ ใบยาวประมาณ 20 ถึง 40 ซม. และกว้าง
เพียง 0.5 ซม. ช่อดอกรูปทรงกระบอกตั้ง ยาวประมาณ 10 ถึง 20
ซม. มีดอกแน่นช่อ ขนาดดอกโตระหว่าง 1 ถึง 2 ซม. กลีบดอก
ยาวพอ ๆ กัน ฝักกลีบดอกสีขาว บริเวณปลายกลีบมีสีม่วงแดง ปาก
มีทางสีม่วงแดงหนาแน่นตามความยาวของปาก หรือมีสีม่วงแดงทั้ง
แผ่นปาก โคนปากทั้งสองข้างมีเขี้ยวเล็ก ๆ แหลม และโค้งข้างละเขี้ยว
เกือยดอกแบนตามด้านข้าง ยื่นออกทางด้านหลังดอกใกล้กับด้านดอก
ดอกมีกลิ่นหอม ดินกำเนิดตั้งแต่ภาคเหนือลงมาทางภาคตะวันออกเฉียง

ภาคตะวันตก รวมทั้งภาคกลาง เช่น เขาพระพุทธรบาท และเขาพระฉาย
ในเขตจังหวัดสระบุรีด้วย ซึ่งแสดงว่าสามารถเจริญงอกงามได้ดีโดยไม่
เลือกสภาพสิ่งแวดล้อมของธรรมชาติเท่าใดนัก ได้มีผู้พบต้นซึ่งให้ดอก
สีขาวบริสุทธิ์ในเขตจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งผู้พบได้กรุณานำมาให้แก่ผู้
เขียนไว้เพื่อประโยชน์ในการศึกษา ฤดูออกดอกระหว่างเดือนมีนาคมถึง
เดือนพฤษภาคม ต้นที่เจริญแข็งแรงก็อาจให้ดอกได้หลาย ๆ ช่อในคราว
เดียวกัน ถือว่าเป็นเอื้องกุหลาบที่มีความงามเด่นไปอีกแบบหนึ่ง สามารถ
นำมาปลูกเจริญงอกงามและให้ดอกได้ดีในกรุงเทพฯ โดยเฉพาะปลูก
ให้เกาะห้อยอยู่ตามท้องกิ่งของต้นไม้ในส่วนที่ได้รับรำไร

Aerides vandarum (แอริดิส แวนดาร์ม) เป็นเอื้องกุหลาบ
ใบกลม เช่นเดียวกับกุหลาบหนวดพราหมณ์ ต้นและใบห้อยลง ใบ
กลมรูปทรงกระบอก เรียวยาว บนหลังใบมีร่องตามความยาวของใบ
ช่อดอกสั้น มีดอกประมาณ 2 ถึง 5 ดอก ดอกสีขาว เกือบดอกเรียว
แหลม และเหยียดยาวต่อดลงมาจากส่วนฐานของเส้าเกสร ดอกโต
ประมาณ 4 ซม. กลีบดอกค่อนข้างแคบ หยิกเป็นคลื่นหรือบิด หูปาก
ยาวและแคบ แผ่นปากแผ่กว้างแต่เรียวแคบเข้าหาส่วนโคน ปลายแผ่น
ปากผ่าลึก แหล่งกำเนิดของกล้วยไม้ชนิดนี้อยู่ในประเทศพม่า เป็น
ส่วนใหญ่มีพบบนชายแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่าข้างเล็ก
น้อย ฤดูออกดอกระหว่างเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคม นับเป็นเอื้องกุหลาบ
ชนิดแรกที่มีผู้นำไปผสมข้ามสกุลกับแวนด้า โดยผสมกับแวนด้าเทอ-
เรส (*Vanda teres*) ซึ่งเป็นแวนด้าป่าประเภทใบกลม และจดทะเบียน
ทั้งชื่อว่า *Aeridovanda Mundyi* ปี ค.ศ. 1918 (พ.ศ. 2461)

Aerides cylindricum (แอริคิส ไซลินดริคัม) เป็นเอื้อง
กุหลาบใบกลมทรงกระบอก ซึ่งผู้เขียนยังไม่เคยพบ แต่มีปรากฏอยู่ใน
เอกสารอ้างอิง ว่ามีขนาดคอกเล็กกว่าแอริคิส แวนดาร์รัม และราย
ละเอียดภายในคอกแตกต่างกันด้วย ส่วนแหล่งกำเนิดนั้น มีอยู่ตาม
ธรรมชาติในชิลอน และภาคใต้ของประเทศอินเดีย

กล้วยไม้ลูกผสมที่ผสมจากสกุลเอื้องกุหลาบ

จากรายชื่อกล้วยไม้ลูกผสม เท่าที่ได้ปรากฏอยู่ในทะเบียนของ
สากลแล้วนั้น มีทั้งที่เป็นลูกผสมระหว่างชนิดภายในสกุลเอื้องกุหลาบ
ด้วยกัน (interspecific) และที่เป็นลูกผสมข้ามสกุล (intergeneric)
ระหว่างชนิดต่าง ๆ ในสกุลนี้ กับชนิดต่าง ๆ ในสกุลอื่น ๆ จากหลักฐาน
ทะเบียนรายชื่อกล้วยไม้ลูกผสมของสากล ปรากฏว่า ลูกผสมระหว่าง
เอื้องกุหลาบนี้ ได้จดทะเบียนกับสากลครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1918 โดย
Sir Jermiah Cloman, Bart, Gatton Park, Reigate, Surrey ประเทศ
อังกฤษ โดยจดทะเบียนลูกผสมระหว่างแอริคิส แวนดาร์รัม กับ แวนด้า
เทอเรส (Aerides vandarum x Vanda teres ซึ่งชื่อว่า Aeridovanda
Mundyi) ซึ่งเป็นผสมข้ามสกุลระหว่างเอื้องกุหลาบกับแวนด้า และ
พ่อแม่พันธุ์ทั้งสองชนิดนี้ แม้ว่าจะอยู่คนละสกุลก็ตาม แต่เป็นกล้วยไม้
ที่มีใบซึ่งมีลักษณะกลมทรงกระบอก (terete leaf) กล้วยไม้ทั้งคู่ ใน
บรรดาข้อสังเกตที่น่าสนใจหลาย ๆ ประการ ก็มีอยู่หลายประการหนึ่ง
ซึ่งใครจะขอยกมากล่าวไว้ด้วย คือ ในหลักฐานทะเบียนรายชื่อกล้วยไม้

ลูกผสมของสากล ได้ปรากฏว่า เท่าที่ได้มีการจดทะเบียนกล้วยไม้
ลูกผสมภายในสกุลเอื้องกุหลาบด้วยกัน มีปรากฏเป็นจำนวนน้อยมาก
ทั้ง ๆ ที่กล้วยไม้ชนิดต่าง ๆ ในสกุลนี้ก็มีอยู่มากมาย แต่ลูกผสมข้ามสกุล
ระหว่างชนิดต่าง ๆ ในสกุลเอื้องกุหลาบนี้ ก็กล้วยไม้สกุลอื่น ๆ ได้
ปรากฏผลแล้วอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลูกผสมข้ามสกุล
ระหว่างเอื้องกุหลาบกับแวนด้า นั้น ได้มีการจดทะเบียนกันมากที่สุด นอก
จากนั้นก็ยังมียูลูกผสมข้ามสกุลระหว่างเอื้องกุหลาบกับช้าง เอื้องกุหลาบ
กับเข็ม เอื้องกุหลาบกับเรนันเจอว์และเอื้องกุหลาบกับฟาแลนนอปปูลิส
เป็นต้น
